

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
katedra obchodního práva

Téma diplomové práce:

Rozhodčí smlouva v mezinárodním obchodním styku

Jméno vedoucího diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Jméno diplomanta: Jana Dočkalová

Adresa: Kpt. Nováka 1164, Havlíčkův Brod, PSČ: 580 01

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Podpis:
Jméno: Jana Dočkalová

Poděkování:

Děkuji paní prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc. za její pomoc při výběru tématu mé práce, za odborné rady a veškerou spolupráci při tvorbě této diplomové práce.

OBSAH

1.	ÚVOD	1
2.	POJMOVÉ VYMEZENÍ	3
3.	POUŽITÉ PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ	5
4.	VÝZNAM ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ	7
4.1	Základní znaky odlišující rozhodčího řízení od řízení soudního	7
4.2	Výhody rozhodčího řízení.....	7
4.3	Nevýhody rozhodčího řízení	8
4.4	Druhy rozhodčího řízení	9
4.4.1	Rozhodčí řízení ad hoc	9
4.4.2	Rozhodčí řízení institucionální.....	10
4.4.3	Fakultativní rozhodčí řízení.....	11
4.4.4	Obligatoční rozhodčí řízení	12
5.	ROZHODČÍ SMLOUVA - ZDROJ PRAVOMOCI ROZHODČÍHO SOUDU	13
5.1	Typy rozhodčí smlouvy	14
5.1.1	Rozhodčí doložka („ <i>arbitration clause</i> “)	14
5.1.2	Smlouva o rozhodci („ <i>submission agreement</i> “)	14
5.1.3	Neomezený kompromis (všeobecné ujednání).....	15
5.2	Obsah rozhodčí smlouvy	15
5.3	Smíšená povaha rozhodčí smlouvy	16
5.4	Podmínky platnosti rozhodčí smlouvy	17
5.4.1	Podmínky přípustnosti rozhodčí smlouvy dle platného práva	17
5.4.2	Ostatní vnitřní podmínky.....	20
5.4.3	Forma rozhodčí smlouvy	21
5.5	Účinky rozhodčí smlouvy	22
5.5.1	Zásada přenesení pravomoci soudů na rozhodce	22
5.5.2	Účinky rozhodčí smlouvy vůči třetím osobám (právní nástupnictví)	23
5.6	Neplatnost rozhodčí smlouvy	23
5.6.1	Námítka neplatnosti rozhodčí smlouvy v rozhodčím řízení.....	23
5.6.2	Žaloba na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy	24
6.	ROZHODNÉ PRÁVO	26
6.1	Obecně k právu rozhodnému pro rozhodčí řízení.....	26
6.2	Limity autonomie vůle a volba práva v českém rozhodčím řízení.....	26
6.3	Právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu	28
6.3.1	Právo použitelné pro rozhodčí smlouvu.....	29
6.3.2	Forma rozhodčí smlouvy	31
6.3.3	Právo rozhodné pro způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu.....	32
6.3.4	Zastoupení při uzavírání rozhodčí smlouvy	32
6.4	Právo, kterým se řídí rozhodčí řízení	33
6.4.1	Stanovení použitelného procesního práva.....	33
6.4.2	Právo rozhodné pro rozhodčí řízení v případě, že strany právo nezvolí	34
6.5	Právo rozhodné pro meritum projednávaného sporu	34
6.5.1	Volba rozhodného práva	35
6.5.2	Pravidla, která lze zvolit.....	37
6.5.3	Ujednání o volbě práva.....	39
6.5.4	Postup rozhodců při chybějící volbě práva	41
7.	PRAVOMOC ROZHODČÍHO SOUDU.....	42
7.1	Negativní účinky rozhodčí smlouvy: nedostatek pravomoci soudů.....	42

7.2	Pozitivní účinky rozhodčí smlouvy: pravomoc rozhodčího soudu	43
7.3	Povaha pravomoci rozhodčího soudu	44
7.3.1	Materiálněprávní pojetí	44
7.3.2	Procesní povaha.....	44
7.4	Teorie právní povahy pravomoci rozhodčího soudu	45
7.4.1	Smluvní teorie	45
7.4.2	Jurisdikční teorie	46
7.4.3	Smíšená teorie	46
7.4.4	Autonomní teorie (nezávislá)	47
7.4.5	Právní povaha rozhodčího řízení dle Ústavního soudu České republiky.....	47
7.5	Režim pravomoci rozhodčího soudu	48
7.5.1	Rozhodování o příslušnosti – námitky	48
7.5.2	Zásada pravomoc – pravomoc.....	49
7.5.3	Vliv zásady autonomie rozhodčí smlouvy na zásadu pravomoc-pravomoc	51
7.5.4	Relativní negativní účinky zásady pravomoc-pravomoc	52
8.	ZÁVĚREM	54
	Seznam použité literatury	57

1. ÚVOD

Rozhodčí smlouva patří spolu s volbou rozhodců, rozhodováním rozhodčího tribunálu (rozhodců) a vykonatelností rozhodčího nálezu mezi základní atributy rozhodčího řízení.¹ Dohoda stran o předložení jejich sporů k rozhodnutí v rozhodčím řízení je oprávněně nazývána „základním kamenem moderního rozhodčího řízení v mezinárodním obchodním styku.“² Rozhodčí řízení je v současnosti často využívaným způsobem řešení sporů v mezinárodním obchodním styku,³ ačkoliv obecná právní úprava rozhodčího řízení umožňuje jeho aplikaci i na další právní vztahy. V posledním desetiletí můžeme sledovat i zvyšující se počet rozhodčích řízení, jejichž stranou jsou české subjekty. Narůstající množství rozhodčích doložek, které jsou českými subjekty uzavírány, a to nejen ve vztazích s mezinárodním prvkem, je možné vysvětlit jak obecnou vhodností rozhodčího řízení pro mezinárodní obchodní vztahy, tak i stále výraznější otevřeností české ekonomiky vůči zahraničí. Výhody rozhodčího řízení, které jsou zvláště oceňovány, spočívají zejména v možnosti stran zvolit rozhodce, a to s přihlédnutím k jejich odbornosti a zkušenostem s řešením určitého okruhu sporů, a ve větší rychlosti řízení, které je navíc oproti státním soudům méně formální. Rozhodčí řízení má však i své nevýhody, na které dále upozorním.

Stalo se již pravidlem, že zejména obchodní společnosti s mezinárodní účastí při uzavírání obchodních smluv trvají na uzavření rozhodčí smlouvy (nebo její sjednání alespoň upřednostňují). Bohužel stále ještě nebyla překonána určitá nedůvěra některých českých, a to zejména středně velkých a menších podnikatelských subjektů v rozhodčí řízení jako vhodný alternativní způsob řešení sporů, naproti řešení sporů státními soudy. Vzhledem k předmětu své činnosti i tyto subjekty nezdědka uzavírají smlouvy v mezinárodním obchodním styku. Pokud uvážíme nechuť zahraničních subjektů podrobit se případnému soudnímu řízení v České republice, a to i z důvodu rizika jeho zdlouhavosti, je pochopitelná snaha o uzavírání smluv obsahujících rozhodčí doložku i s těmito menšími a středně velkými českými podnikatelskými subjekty. Nemusí se nutně jednat pouze o kupní smlouvy nebo například nájemní smlouvy ve velkých obchodních nebo administrativních centrech. Při uzavírání smluv v mezinárodním obchodním styku však účastníci takové smlouvy věnují zřejmě veškerý čas a energii domlouvání transakce a formulaci příslušné smlouvy, takže rozhodčí

¹ *Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice of International Commercial Arbitration, Fourth edition, Sweet & Maxwell, London 2004, s. 5.*

² *Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, marg. č. 1-08.*

³ *Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 1.*

doložka bývá spíše automaticky zařazovanou součástí takovéto smlouvy. Často tedy dochází k podcenění formulace rozhodčí smlouvy, ke které směřuje pozornost stran bohužel až v okamžiku, kdy dojde ke vzniku nějakého sporu mezi nimi. V takové chvíli přichází otázky týkající se platnosti rozhodčí smlouvy, pravomoci rozhodců, rozhodného práva apod.

Existující a platná rozhodčí smlouva je základem pravomoci rozhodčího soudu (rozhodců). Oba instituty, tedy rozhodčí smlouva a pravomoc rozhodců, jsou vzájemně propojeny. Ve své práci se tedy zaměřím nejen na každý zvlášť, ale budu sledovat také jejich vzájemnou souvislost, a to včetně důsledků způsobených výběrem místa konání mezinárodního rozhodčího řízení. Česká republika je v oblasti mezinárodního rozhodčího řízení vázána několika významnými mezinárodními úmluvami. Pro posouzení jednotlivých institutů mezinárodního rozhodčího řízení v České republice je tedy nezbytné srovnání i s normami obsaženými v těchto úmluvách.

Tato práce si neklade za cíl zabývat se celým rozhodčím řízením, avšak pro větší přehlednost řešené problematiky jsem zařadila na začátek této práce i část shrnující základní rysy typů rozhodčího řízení.

2. POJMOVÉ VYMEZENÍ

Mezinárodní obchodní styk. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen „ZRŘ“) termín „obchodní“ nedefinuje, neboť ZRŘ není omezen pouze na vztahy obchodní. Mezinárodním obchodním stykem se tak obecně rozumí vztahy, které vznikají mezi podnikatelskými subjekty z jiných států při jejich mezinárodní obchodní a hospodářské spolupráci.⁴ Jinými slovy, jedná se o soukromoprávní vztahy mezi fyzickými či právnickými osobami (obchodníky, podnikateli), které obsahují tzv. mezinárodní prvek.⁵

Pojem rozhodčího řízení. Rozhodčí řízení (arbitráž) je metodou řešení sporů, kde se strany dohodnou, že spor mezi nimi předloží k projednání a rozhodnutí soukromými osobami nebo nestátními rozhodčími institucemi,⁶ které si za tím účelem zvolí. Tato dohoda stran zároveň vylučuje rozhodování státních soudů v dané věci.⁷ Základem rozhodčího řízení je tedy dobrovolné postoupení řešení sporu rozhodcům či rozhodčímu soudu, který vydá po provedeném řízení závazné a vykonatelné rozhodnutí.⁸

Mezinárodní rozhodčí řízení či mezinárodní obchodní arbitráž. Mezinárodním rozhodčím řízením je rozhodčí řízení, ve kterém je projednáván a rozhodován spor s mezinárodním prvkem. Mezinárodní obchodní arbitráž je mezinárodní rozhodčí řízení, ve kterém je rozhodován spor vzešlý z mezinárodního obchodního styku.⁹

Rozhodčí smlouva. Rozhodčí smlouva je dohodou stran o tom, že existující spor, či spory, které nastanou teprve v budoucnosti, podstoupí k rozhodnutí v rozhodčím řízení ad hoc nebo stálým rozhodčím tribunálem. Rozhodčí smlouva je projevem autonomie vůle stran. Rozhodčí smlouva je základem rozhodčího řízení, od ní se také odvozuje pravomoc rozhodčího

⁴ Růžička, K.: Institucionální rozhodčí řízení v mezinárodním obchodním styku in Právní praxe a podnikání, 1997, č. 9, s. 14.

⁵ Srov. Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 19; Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku. ASPI, Praha 2002, s. 32.

⁶ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 19.

⁷ Redfern, A. and Hunter, M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 1.

⁸ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 32.

⁹ Termíny mezinárodní rozhodčí řízení a mezinárodní obchodní arbitráž jsou používány zaměnitelně ačkoliv jsou v nich určité rozdíly. Pojem mezinárodní obchodní arbitráž je užší, a kromě mezinárodního prvku také vyjadřuje existenci obchodního vztahu. Ačkoliv i termín obchodní arbitráž může zahrnovat i jiné oblasti, než pouze oblast obchodních vztahů. V práci budu nadále používat termín mezinárodní rozhodčí řízení, pouze pro zdůraznění vztahů mezi obchodníky bude použit i termín mezinárodní obchodní arbitráž. K pojmu mezinárodní obchodní arbitráže srov. Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 32.

tribunálu, či ad hoc zvolených rozhodců. Platnost rozhodčí smlouvy je přezkoumatelná soudem.

Všeobecně se rozlišují dva základní typy rozhodčí smlouvy:¹⁰ (i) rozhodčí doložka (*arbitration clause*), tedy ustanovení ve smlouvě, ve kterém se smluvní strany zavazují, že předloží k rozhodnutí v rozhodčím řízení všechny spory, které mohou vzniknout v závislosti na hlavní smlouvě; nebo (ii) smlouva o rozhodci (*submission agreement*), ve které se strany sporu, který již vznikl, předkládají tento spor k rozhodnutí v rozhodčím řízení.

V praxi je nejčastěji používanou formou rozhodčí doložka, proto bude v této práci používán pojem „rozhodčí smlouva“ ve smyslu rozhodčí doložky, pokud z textu nevyplývá něco jiného nebo pokud smysl textu nevyžaduje konkrétní použití pojmu „rozhodčí doložka“.

Vztah s mezinárodním prvkem. Platná právní úprava, tedy ZRR ani zákon o mezinárodním právu soukromém (ZMPS) neobsahuje definici „vztahů s mezinárodním prvkem.“ ZRR však obsahuje v části páté zvláštní „Ustanovení o poměru k cizině“, která se týkají rozhodného práva a uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. Lze tedy jednoznačně dovodit, že ZRR se použije i na vztahy s mezinárodním prvkem (a není rozhodující, zda se jedná o smluvní či mimosmluvní vztahy¹¹). Právní teorie vztahy s mezinárodním prvkem definuje jako právní vztahy, jež v některém svém prvku mají vztah k zahraničí.¹² Tímto mezinárodním (zahraničním) prvkem může být subjekt právního vztahu, skutečnost právně významná pro vznik a existenci právního vztahu, předmět právního vztahu a nebo právní vztah, který právně souvisí nebo je právně závislý na jiném právním vztahu, jestliže se tento vztah řídí cizím právem.¹³ Pro závazkové vztahy lze vyjít i z ustanovení § 729 ObchZ, kde je při vymezení termínu „mezinárodní“ uvedeno, že účastník vztahu má sídlo nebo místo podnikání, případně bydliště na území jiného státu než ostatní účastníci.

¹⁰ Pozn. Rozhodčí smlouva se někdy uzavírá i při neexistenci konkrétní hlavní smlouvy, může se jednat o rozhodčí smlouvu např. mezi dvěma státy, kdy konkretizují určitý typ sporů, které se zavazují v případě, že mezi nimi v budoucnosti vzniknou, předložit k rozhodnutí v rozhodčím řízení. Zde se jedná samozřejmě o spory vzniklé z právních vztahů, kde státy vystupují v soukromoprávních vztazích, a mají tedy stejné postavení jako jakákoliv jiná fyzická, či právnická osoba. Česká republika má např. takovou smlouvu s Dánskem (Praha, 30.11.1926, vyhláška č. 7/1928 Sb.), s USA (Washington, 16. 8. 1928, vyhláška č. 73/1929 Sb.), se Španělskem (Praha, 16.11.1928, vyhláška č. 18/1930 Sb.); internetové stránky Ministerstva spravedlnosti ČR dostupné z: <<http://portal.justice.cz>>

¹¹ Růžička, K.: Mezinárodní obchodní arbitráž, PROSPEKTUM, Praha 1997, s. 15.

¹² Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, Doplněk, Brno 2004, s. 17.

¹³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 18.

3. POUŽITÉ PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

Český zákon o rozhodčím řízení. V České republice je rozhodčí řízení upraveno v zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen „ZRR“), jehož ustanovení o vztazích s mezinárodním prvkem jsou obsažena v části páté (§ 36 - § 40). Pokud si strany nezvolí právo, kterým se bude řídit rozhodčí řízení, užijí rozhodci právo státu určené podle „tuzemských kolizně právních předpisů“ (§ 37 odst. 2 ZRR). Kolizně právní normy jsou obsaženy v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen „ZMPS“), který se tedy subsidiárně použije na rozhodčí řízení o vztazích s mezinárodním prvkem. Podle § 30 ZRR se pro řízení před rozhodci užijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“). Z čl. 10 Ústavy i § 47 ZRR vyplývá, že ZRR se použije v mezinárodním obchodním styku jen tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána.¹⁴

Mezinárodní smlouvy. Česká republika je v oblasti mezinárodního rozhodčího řízení vázána několika dvoustrannými¹⁵ i mnohostrannými mezinárodními úmluvami, z nichž dvě jsou s těžejší: Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů a Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži. Zvláštní oblastní mezinárodní obchodní arbitráže je rozhodčí řízení týkající se ochrany investic, jehož úprava vzhledem k specifčnosti svého předmětu přesahuje rámec této práce. Nebudu se tedy záměrně zabývat Washingtonskou úmluvou o řešení sporů z investic z r. 1965, která upravuje rozhodčí řízení, jehož předmětem jsou spory z mezinárodních investic, a bilaterálními úmluvami mezi státy týkajícími se ochrany investic. Pokud stanoví mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva (čl. 10 Ústavy).

Newyorská úmluva. Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 (dále jen „NYÚ“)¹⁶ nahradila Ženevský protokol o doložkách o rozsudím¹⁷ z r. 1923 a

¹⁴ Stov. čl. 10 ú. z. č. 1/1993, Ústava České republiky (dále jen „Ústava“), který stanoví, že „stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

Jedná se o dvoustranné smlouvy o právní pomoci a dvoustranné smlouvy o podpoře investování a ochraně investic. Obsahem dvoustranných smluv o právní pomoci uzavíraných ČR – pokud jde o rozhodčí řízení – je závazek uznávat a vykonávat rozhodčí nálezy či smíry v nich obsažené a důvody, proč je možné uznání a výkon odepřít; jedná se např. o smlouvu s Chorvatskem (vyhl. č. 207/1964 Sb.) nebo Španělskem (vyhl. č. 6/1989 Sb.), apod.

Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z 10. června roku 1958 (*Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*), v České republice vyhlášena pod č. 74/1959 Sb.; Česká republika vstoupila do práv a závazků vyplývajících z Newyorské úmluvy jako právní nástupce rozděleného státu s účinností dne 1.1.1993.

Ženevskou úmluvu o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků¹⁸ z r. 1927 mezi smluvními státy (čl. VII odst. 2 NYÚ). NYÚ je použitelná na cizí rozhodčí nálezy, tedy na rozhodčí nálezy vydané na území jiného státu než toho, v němž je žádáno o jejich uznání a výkon (čl. I odst. 1). NYÚ obsahuje ustanovení týkající se formy rozhodčí smlouvy; povinnost státu uznat písemnou rozhodčí smlouvu a povinnost soudů smluvních států na žádost zastavit řízení tam, kde existuje písemná rozhodčí smlouva; závazek uznat a povolit výkon cizího rozhodčího nálezu; a také taxativní výčet důvodů pro odepření uznání a výkonu rozhodčího nálezu. NYÚ dosud ratifikovalo přibližně 140 států.

Evropská úmluva. Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži z 21. dubna 1961 (dále jen „EÚ“).¹⁹ Jedná se o úmluvu v zásadě s regionálním dopadem.²⁰ Na rozdíl od NYÚ se soustřeďuje na zahájení a průběh řízení a na vztahy rozhodčích soudů k soudům státním.²¹ EÚ se vztahuje na rozhodčí smlouvy o rozhodování sporů z mezinárodního obchodu uzavřené mezi fyzickými anebo právníckými osobami, které při uzavírání smlouvy měly svůj obvyklý pobyt anebo sídlo v různých smluvních státech, a na rozhodčí řízení a nálezy vydané na základě uvedených smluv (článek I odst. 1 EÚ).

Další prameny. Pro rozhodčí řízení *ad hoc* jsou určena ustanovení Vzorového zákona o mezinárodní obchodní arbitráži UNCITRAL²² (dále jen „Vzorový zákon UNCITRAL“), ze kterého vycházejí vnitrostátní úpravy některých států. Tyto státy převzaly většinou téměř doslovné znění vzorového zákona.²³ Vzorový zákon UNCITRAL má být aplikován v případě mezinárodní obchodní arbitráže. Pravidla, na která se strany mohou odvolat v rozhodčí smlouvě, a která byla vypracována pro usnadnění rozhodčích řízení (upravují i rozhodčí smlouvu a pravomoc rozhodčího soudu) jsou obsažena v Rozhodčích pravidlech UNCITRAL a v rozhodčích pravidlech stálých rozhodčích soudů.

¹⁷ Ženevský protokol o doložkách o rozsudím z roku 1923 (č. 191/1931 Sb.).

¹⁸ Ženevská úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků z roku 1927 (č. 192/1931 Sb.).

¹⁹ V České republice uveřejněná pod č. 176/1964 Sb. a závazná od 11. února 1964.

²⁰ Ačkoliv má úmluva v názvu „Evropská“, jejími smluvními stranami jsou i státy z jiných kontinentů, jako např. Kuba či Turecko.

²¹ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 54.

²² Vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži přijatý komisí UNCITRAL dne 21. 6. 1985 (UNCITRAL Model Law for International Commercial Arbitration, UN Doc. A/40/17).

²³ Výjimkou je např. dánská právní úprava, nebo i česká úprava, která převzala Vzorový zákon UNCITRAL s modifikacemi.

4. VÝZNAM ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ

Na význam rozhodčího řízení lze poukázat na konkrétních příkladech jeho výhod oproti řešení sporů před státními soudy. Nejdříve je třeba upozornit na základní znaky, které odlišují rozhodčí a soudní řízení.

4.1 Základní znaky odlišující rozhodčího řízení od řízení soudního

Mezi znaky rozhodčího řízení, které jej odlišují od řízení před obecnými soudy vynikají tři základní, a to: (i) autonomie vůle stran sporu; (ii) procesní garance státu vůči rozhodčímu řízení i rozhodčímu nálezu; (iii) pomocná a kontrolní funkce státních soudů vůči rozhodčímu řízení. Kumulativní existence těchto složek odlišuje rozhodčí řízení nejen od řízení před obecnými soudy (omezenost vlivu vůle stran či rozhodujícího orgánu), ale i od ostatních alternativních způsobů řešení sporů (neexistence garancí státu).

V literatuře bývají vyzdvihovány zejména výhody rozhodčího řízení, avšak to má i stinné stránky. Vždy však bude záležet na konkrétním případě a situaci. Na tomto místě se pokusím zmínit alespoň základní výhody a nevýhody rozhodčího řízení oproti řízení vedeného státními soudy.

4.2 Výhody rozhodčího řízení

Mezi základními výhodami rozhodčího řízení bývá uváděna jeho rychlost, levnost nebo, v oblasti mezinárodního rozhodčího řízení, téměř jistý výkon rozhodčího nálezu v jiném státě.²⁴

Pokud se týká nižších nákladů rozhodčího řízení, zde je třeba zdůraznit, že se jedná pouze o přímé náklady týkající se řízení, ani tehdy to nemusí platit v každém případě. Náklady však závisí také na odměně právních zástupců. Nicméně, řada zvláštností v řízení může způsobit, že rozhodčí řízení (ad hoc i u rozhodčího soudu) bude v konečném důsledku levnější. Náklady tak ovlivní například jednoinstančnost řízení (pokud si však strany nedohodnou možnost přezkoumání rozhodčího nálezu jinými rozhodci); většinou kratší doba řízení (řády rozhodčích soudů uvádějí orientační doby, kterých by se měli rozhodci držet);

²⁴ Naproti tomu J. Mothejzíková uvádí jako jediné 3 výhody: jednoinstančnost řízení, menší formálnost a široce zajištěnou vykonatelnost rozhodčího řízení. Srov. Mothejzíková, J. in Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 28.

využití vlastního právního zástupce (není nutné využít služby advokáta ze státu, kde se rozhodčí řízení koná);²⁵ apod.

Rozhodčí řízení je méně formální, strany si mohou ujednat pravidla, podle kterých mají rozhodci postupovat, nebo určit, že mají postupovat podle řádu konkrétního rozhodčího soudu. Tím odpadá nevýhoda neznalosti procesních pravidel pro stranu, která vede spor mimo území státu svého sídla. V řízení *ad hoc* mohou strany zvolit například Rozhodčí pravidla UNCITRAL. Pokud strany nestanoví taková pravidla, mohou je rozhodci stanovit sami. Rozhodci a stále rozhodčí soudy působí vždy jako soukromé osoby, popř. nestátní instituce, proto se na rozhodčí řízení a úkony při něm prováděné nehledí jako na projevy státní svrchovanosti. Z tohoto důvodu lze také písemnosti související s rozhodčím řízením doručovat přímo poštou,²⁶ nebo jiným způsobem přímo na adresu zahraničního účastníka.²⁷

Pro moderní rozhodčí řízení je typické připuštění širokého prostoru pro autonomii vůle stran i rozhodců.²⁸ Strany mají možnost si vybrat za rozhodce osoby, u kterých předpokládají, že spor rozhodnou kvalifikovaně a nestranně. Rozhodcem mohou zvolit i cizího státního příslušníka. Strany mohou také stanovit jazyk řízení, místo konání rozhodčího řízení, počet rozhodců, právní řád, podle kterého se bude posuzovat meritum sporu, atd.

Rozhodčí řízení je zásadně neveřejné, což může být velkou výhodou zejména pro strany, které mají zájem na zachování důvěrných obchodních informací nebo obchodního tajemství.

Rozhodčí nálezy jsou mezinárodně uznávány a jsou vykonatelné, většina států je vázána mezinárodními smlouvami, které uznání a vykonatelnost rozhodčích nálezů upravují (např. NYÚ). V případě tzv. cizího rozhodčího nálezu je pak důsledkem určitá jistota stran o budoucím uznání a výkonu jejich rozhodčího nálezu.

4.3 Nevýhody rozhodčího řízení

Nelze však opomenout, že i rozhodčí řízení má své nevýhody. Ty nejčastější souvisí s rozhodčím řízením *ad hoc*. Strany totiž v tomto řízení nemají žádný právní nástroj (po zaplacení jejich odměn po zahájení rozhodčího řízení), aby rozhodce přinutily k vydání

²⁵ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 40.

²⁶ Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt V.: Úvod do práva mezinárodního obchodu, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda 2003, str. 285.

²⁷ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 26.

²⁸ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 41.

rozhodčího nálezu.²⁹ Problémy v řízení *ad hoc* mohou vyplývat i z neexistence stálého administrativního aparátu.

Některé nevýhody rozhodčího řízení lze však při důkladné znalosti eliminovat, a to například výběrem jiného místa konání řízení. Nejvýraznější může být rozdíl právních úprav v tzv. arbitrabilitě sporu.³⁰ Negativní může být i vliv samotných stran, a to zejména v případě, kdy se jedna ze stran rozhodne záměrně prodlužovat rozhodčí řízení, například napadáním platnosti rozhodčí smlouvy u obecného soudu, vyhýbáním se řízení nebo návrhem na vyloučení rozhodce. Rozhodci navíc nemají donucovací pravomoci vůči stranám a řízení tak může být výraznou měrou ovlivněno ochotou stran ke spolupráci.

4.4 Druhy rozhodčího řízení

V mezinárodním obchodním styku existují dva základní druhy rozhodčího řízení, a to rozhodčí řízení *ad hoc* a rozhodčí řízení institucionální. Někdy se rozhodčí řízení dále člení na rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní.³¹

4.4.1 Rozhodčí řízení ad hoc

V rozhodčím řízení *ad hoc* rozhoduje konkrétní spor jakákoliv osoba (osoby), kterou si strany vyberou podle svého uvážení a která splňuje předpoklady, stanovené příslušným právním řádem.³² Rozhodčí senát zpravidla končí svou existenci poté, co vydá rozhodčí nález.³³ Strany tak nejsou při výběru rozhodců vázány žádnou listinou či jiným seznamem rozhodců ani zvláštními procesními pravidly.³⁴ V tomto rozhodčím řízení si strany vzájemně dohodnou způsob jmenování rozhodců, rozhodčího senátu, pravidla, na základě kterých se bude rozhodovat, a rozsah působnosti. Rozhodčí senát tak může být jmenován buď stranami, jimi určenou třetí osobou, nebo kombinovaně. Při výběru rozhodců i procesních pravidel jsou však strany vázány ustanoveními právních norem, upravujících rozhodčí řízení na území státu, kde se má rozhodčí řízení konat.³⁵ Tento typ řízení je nevhodný v případě stran s malými nebo žádnými zkušenostmi s rozhodčím řízením a tam, a také v případě málo zkušených rozhodců samých. Rozhodčí smlouva by měla být v případě rozhodčího řízení *ad hoc* přesná a

²⁹ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 28.

³⁰ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 42.

³¹ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před ..., op. cit. sub 5, s. 28.

³² Růžička, K.: Rozhodování vnitrostátních ..., op. cit. sub 32, s. 3.

³³ Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt V.: Úvod do práva ..., op. cit. sub 26, s. 285.

³⁴ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 28.

³⁵ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 28 - 29.

podrobná, aby dle ní mohlo být bez problémů zahájeno a vedeno rozhodčí řízení. Je možné využít například Pravidla rozhodčího řízení UNCITRAL pro řízení ad hoc.

4.4.2 Rozhodčí řízení institucionální

Z praktických důvodů se rozhodčí řízení *ad hoc* dále vyvinulo k podobě institucionálního rozhodčího řízení, ve kterém je spor projednáván před určitou stálou rozhodčí institucí. Základním důvodem je jistota o existenci rozhodčího soudu, jeho stálost a zajištění nutné administrativy.³⁶ Stálými rozhodčími institucemi ve smyslu čl. IV./1 písm. a) EÚ jsou stálé rozhodčí soudy, které jsou obvykle zřizovány u obchodních a jiných komor, burz a podobných institucí.³⁷

Zřizování rozhodčích soudů podléhá právním předpisům toho státu, na jehož území mají své sídlo. Podle některých právních předpisů lze zřídit stálý rozhodčí soud pouze na základě zákona (např. § 13 odst. 1 ZRŘ).³⁸ Stálé rozhodčí soudy vydávají svá pravidla (řády), podle kterých pak rozhodčí řízení před nimi probíhá. Dále se stálý rozhodčí soud odlišuje od rozhodčího senátu ustanoveného *ad hoc* tím, že má obvykle své sídlo; statut; statutární orgány jednající jeho jménem.³⁹ Další výhodou rozhodčího řízení před stálou rozhodčí institucí je i možnost stran do jisté míry předem odhadnout náklady rozhodčího řízení vzhledem k připraveným pravidlům o nákladech rozhodčího řízení. Tyto náklady však mohou být vyšší než u rozhodčího řízení *ad hoc*. Každá stálá rozhodčí instituce má i svůj vlastní administrativní aparát, který zajišťuje jeho činnost po stránce organizační. Stálé rozhodčí soudy vedou seznamy rozhodců, ze kterých si strany mohou vybrat.

Užitečné pro strany může být i to, že tyto instituce jsou schopny pomáhat při formulaci rozhodčí smlouvy, a vzorové rozhodčí doložky také uveřejňují. U některých stálých rozhodčích soudů existuje určitý dohled nad úrovní rozhodčích nálezů (schvalování rozhodčích nálezů před jejich vydáním předsednictvem rozhodčího soudu).⁴⁰ Institucionální rozhodčí řízení je v praxi považováno za bezpečnější a efektivnější než řízení *ad hoc* a také je i více využíváno.⁴¹

³⁶ Rozeňmalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 44.

³⁷ V ČR je to zejména Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR (§ 3 zák. č. 223/1994 Sb. a § 19 zákona ČNR č. 301/1992 Sb.); dále např. zákon č. 214/1992 Sb. umožnil v § 28 vznik burzovního rozhodčího soudu.

³⁸ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 29.

³⁹ Rozeňmalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 44.

⁴⁰ Např. rozhodčí řízení vedené u Mezinárodního rozhodčího soudu v Paříži.

⁴¹ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 29.

ZRŘ stanoví podmínky pro vznik a činnost stálého rozhodčího soudu, a to (i) zřízení pouze na základě zákona (§ 13 odst. 1); a (ii) oprávnění vydávat statut a řády, které musí být uveřejněny v Obchodním věstníku (§ 13 odst. 2). Platnost řádu není vázána na schválení třetím orgánem, ani není nutné, aby se mu strany v rozhodčí smlouvě výslovně podrobily. Volba stálého rozhodčího soudu znamená i volbu jeho řádu (§ 13 odst. 2). Pro uplatnění jiných procesních pravidel, než je řád zvoleného stálého rozhodčího soudu, je však nutná výslovná dohoda stran.

V této souvislosti bych chtěla ještě zmínit existenci tzv. „arbitrážních center“, která vedou seznamy rozhodců a vydávají pro účastníky rozhodčího řízení vlastní pravidla, kterými se rozhodci řídí. Tato „centra“ vykonávají činnost, která je typickou náplní činnosti stálého rozhodčího soudu dle § 13 odst. 1 ZRŘ, avšak nesplňují základní znaky pro zřízení stálého rozhodčího soudu. Tato „centra“ jsou typicky obchodními společnostmi (většinou a.s. nebo s.r.o.), a nebyla zřízena ani zvláštním zákonem, ani na základě zákona, jak je požadováno naším právním řádem. Otázka právního postavení těchto center je předmětem mnohých diskuzí, zvláště v posledních letech. Mezi jejich zastánce však patří téměř výlučně rozhodci⁴² uvedení na seznamech právě těchto „center“. Při předložení sporu k rozhodnutí takovému centru je však nutné zvážit rizika, která to může přinést, a to zejména, že v konečném důsledku se může jednat o rozhodčí nález, který nebude možno vykonat.⁴³ Otázka právního postavení „arbitrážních center“ by však mohla tématem zvláštní práce, z důvodu rozsahu této práce se jí nebudu podrobněji zabývat.

4.4.3 Fakultativní rozhodčí řízení

K uskutečnění fakultativního rozhodčího řízení je třeba existence platné rozhodčí smlouvy uzavřené mezi spornými stranami. Vzhledem k tomu, že základním znakem fakultativního rozhodčího řízení je jeho dobrovolnost, tedy dobrovolné postoupení sporu k rozhodnutí v rozhodčím řízení na základě rozhodčí smlouvy uzavřené stranami, hovoří se někdy namísto fakultativního rozhodčího řízení o rozhodčím řízení dobrovolném.⁴⁴

⁴² Např. Luděk Lisse, předseda Rozhodčího soudu České republiky; *Lisse, L.:* Jmenování a volba rozhodce nebo stálého rozhodčího soudu; článek přístupný v archivu Rozhodčího soudu ČR na webových stránkách <www.rozhodcisoud.net>.

⁴³ *Růžička, K.:* Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 30.

4.4.4 Obligaturní rozhodčí řízení

K zahájení obligaturního rozhodčího řízení postačí podání žaloby u příslušného rozhodce nebo rozhodčího soudu na základě mezinárodní smlouvy nebo vnitrostátního právního předpisu. Ačkoliv nebyla uzavřena žádná rozhodčí smlouva, žalovaný je povinen se takovému rozhodčímu řízení podrobit. Obligaturní rozhodčí řízení dříve existovalo ve vztazích mezi hospodářskými organizacemi členských států bývalého RVHP.⁴⁵ V současnosti žádný český právní předpis nestanoví obligaturní rozhodčí řízení. Obligaturní rozhodčí řízení však upravují dvoustranné smlouvy o ochraně a podpoře investic, kdy jednou stranou sporu je vždy určitý stát.

⁴⁴ *Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 31.*

⁴⁵ *Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 31.*

5. ROZHODČÍ SMLOUVA - ZDROJ PRAVOMOCI ROZHODČÍHO SOUDU

K využití rozhodčího řízení jako alternativního způsobu řešení sporů, naproti řízení soudnímu, může dojít při současném splnění dvou minimálních podmínek, a to kladného stanoviska dotčeného právního řádu a existence platné rozhodčí smlouvy.⁴⁶ Pro rozhodčí smlouvu v mezinárodním obchodním styku je zásadní to, zda je hodnocena jako institut procesního práva nebo jako institut závazkového práva.⁴⁷

Ačkoliv se rozhodčí smlouva často vyskytuje jako jedna z mnoha ustanovení v písemné smlouvě, je široce akceptováno, že je samostatnou dohodou, a že automaticky nezaniká v případě, že dojde k zániku smlouvy hlavní. Jedná se o tzv. koncept autonomie („separability“, „oddělitelnosti“) rozhodčí smlouvy. Může tak dojít k situaci, kdy se bude lišit právo použitelné na rozhodčí smlouvu od práva, kterým se řídí smlouva hlavní. Toto může nastat buď na základě výslovného určení ve smlouvě, případně ze zákona. Rozhodčí smlouvy jsou specificky vyloučeny z aplikace Římské úmluvy o právu použitelném ve smluvních vztazích z roku 1980.⁴⁸ Ačkoliv pravidla pro určení použitelného práva pro rozhodčí smlouvu budou obvykle stejná jako pro hlavní smlouvu samotnou,⁴⁹ v případě chybějící výslovné volby práva pro rozhodčí smlouvu bude tímto právem často *lex fori*.⁵⁰

Pokud se týká rozsahu jejího předmětu, může rozhodčí smlouva zahrnovat veškeré smluvní vztahy mezi stranami nebo pouze vztah jediný a spory, které z něho vyplývají. V rozhodčí smlouvě mohou být tyto vztahy, resp. spory z nich vzešlé, omezeny např. na otázku výše náhrady škody, posouzení oprávněnosti reklamace apod.

Vzhledem k tomu, že rozhodčí smlouva je základním předpokladem pro možnost projednání sporu vzniklého mezi stranami v mezinárodním rozhodčím řízení, je třeba rozlišit její základní druhy.

⁴⁶ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 59.

⁴⁷ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 60.

⁴⁸ Článek 1 odst. 2 písm. d) Římské úmluvy o právu použitelném ve smluvních vztazích z roku 1980, Official Journal C 027, 26/01/1998 p. 0034 - 0046; viz <http://www.rome-convention.org/instruments/i_conv_cons_en.htm>.

5.1 Typy rozhodčí smlouvy

Právní teorie i praxe rozeznává převážně tři typy rozhodčí smlouvy, které lze dovodit i z § 2 odst. 2 ZRŘ, a to: (i) rozhodčí doložku; (ii) smlouvu o rozhodci; a (iii) všeobecné ujednání. V praxi je nejčastěji použita forma rozhodčí doložky. Rozhodčí smlouva může být uzavřena jako samostatná smlouva nebo jako doložka v hlavní smlouvě.

5.1.1 Rozhodčí doložka („*arbitration clause*“)

Rozhodčí doložka představuje ujednání stran ve smlouvě hlavní, že všechny spory, které by mezi stranami mohly v budoucnu vzniknout z konkrétního právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů nebo v souvislosti s nimi, budou rozhodnuty v rozhodčím řízení ad hoc nebo před stálým rozhodčím soudem.⁵¹ Spory tedy v době, kdy hlavní smlouva vstupuje v platnost ještě neexistují, ani nemusí nikdy vzniknout. Toto je důvodem, aby strany vymezily předmět rozhodčího řízení co nejširším způsobem, tedy odkázáním na vztahy, z kterých se předmět řízení bude odvozovat.

5.1.2 Smlouva o rozhodci („*submission agreement*“)

Tento typ rozhodčí smlouvy se uzavírá v okamžiku, kdy mezi stranami již spor existuje. Smlouva o rozhodci proto může obsahovat přesný popis předmětu rozhodčího řízení a případně i jméno rozhodce (rozhodců), na kterých se sporné strany dohodly.⁵² Výslovné určení rozhodce je možné nahradit i dalšími způsoby, jakými bude určen, například uvedením procesu, jakým se dospěje ke jménu rozhodce, rozhodců či rozhodčí instituce.⁵³ Je však nepochybné, že smlouva o rozhodci musí být odlišována od rozhodčí doložky, která byla uzavřena v době, kdy ještě spor nevznikl, není znám jeho předmět, a požadavky sestavení rozhodčí smlouvy jsou tak zcela odlišné. V praxi bude také, vzhledem k již existujícímu konfliktu mezi stranami, mnohem obtížnější se na uzavření rozhodčí smlouvy domluvit. Jedna strana sporu navíc nebude mít zájem na rychlejším vyřešení sporu.

Kupříkladu rozhodčí řízení u Mezinárodního rozhodčího soudu v Paříži je zřídka kdy zahajováno na základě smlouvy o rozhodci, většinou je jeho základem právě rozhodčí doložka obsažená ve smlouvě. Není však výjimkou, že se strany poté, kdy mezi nimi dojde ke sporu,

⁴⁹ *Huleatt-James M. & Gould N.*: International Commercial ..., op. cit. sub 49, s. 16.

⁵⁰ *Redfern A. and Hunter M.*: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 126.

⁵¹ *Růžička, K.*: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 41.

⁵² *Růžička, K.*: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 40.

⁵³ *Rozehnalová, N.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 61.

přestože již mají mezi sebou uzavřenou rozhodčí smlouvu, dohodnou na některých dalších podrobnostech, popřípadě změnách procesního charakteru. Tato dodatečná dohoda je z hlediska práva naprosto v pořádku a je platná. Strany se navíc mohou kdykoliv vzájemně dohodnout na tom, že předají řešení sporu soudu. Tyto pozdější dohody jsou někdy definovány spíše než jako smlouva o rozhodci jako „dodatky k rozhodčí doložce,“ protože se jedná jen o částečnou změnu původní rozhodčí doložky.⁵⁴

5.1.3 Neomezený kompromis (všeobecné ujednání)

Neomezený kompromis je dohodou stran dopadající na veškeré spory z vymezeného okruhu právních vztahů.⁵⁵ Strany se dohodnou, že všechny spory, které by mezi nimi v budoucnu vznikly z vymezeného okruhu právních vztahů, budou projednány a rozhodnuty v rozhodčím řízení. Neomezený kompromis se tedy týká předem neurčitého počtu smluv a případných sporů.⁵⁶ Rozdíl oproti zákonné definici rozhodčí doložky v § 2 odst. 2 ZRŘ bude spočívat v tom, že neomezený kompromis by měl existovat spíše jako samostatný smluvní dokument než jako doložka v hlavní smlouvě.⁵⁷ Tento typ rozhodčí smlouvy je však méně častý než rozhodčí doložka.

Za zvláštní typ rozhodčí smlouvy je považována tzv. asymetrická rozhodčí doložka, ve které je uvedeno rozhodčí řízení jako způsob řešení sporů, avšak pouze jedna ze smluvních stran má právo podle své úvahy podat žalobu u obecného soudu. Takové doložky v České republice obsahují zejména leasingové smlouvy. Pokud se týká platnosti těchto doložek, české soudy je dosud uznávají jako platné s ohledem na ustanovení § 37 ZMPS.⁵⁸

5.2 **Obsah rozhodčí smlouvy**

Žádná mezinárodní smlouva závazná pro Českou republiku ani ZRŘ nestanoví obsah rozhodčí smlouvy.⁵⁹ Také u obsahu rozhodčí smlouvy je podstatný rozdíl v tom, zda rozhodčí smlouva byla uzavřena ve prospěch rozhodčího řízení *ad hoc* nebo stálé rozhodčí instituce.

⁵⁴ *Craig, W. Laurence: International Chamber of Commerce arbitration, 3rd edition, Oceana Publications, 2000, str. 37.*

⁵⁵ *Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 62.*

⁵⁶ *Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 43.*

⁵⁷ *Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 62.*

⁵⁸ *Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, 2005, s. 44.*

⁵⁹ *Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 46.*

V případě rozhodčí smlouvy ve prospěch rozhodčího řízení u stálého rozhodčího soudu se strany zásadně (mohou se však dohodnout jinak) podřizují řádu konkrétního rozhodčího soudu. Stálé rozhodčí soudy navíc doporučují ve svých řádech vzorové doložky.

V rozhodčí doložce ve prospěch rozhodčího řízení ad hoc se mohou strany dohodnout na procesních pravidlech některého stálého rozhodčího soudu nebo Rozhodčích pravidlech UNCITRAL. Pokud však takto neučiní, je třeba dbát na to, aby rozhodčí smlouva obsahovala minimálně ustanovení o: (i) počtu rozhodců, způsobu jejich výběru a jejich odměně, (ii) místu konání rozhodčího řízení, (iii) jazyku řízení, (iv) rozhodném právu, (v) ostatních procesních otázkách týkajících se rozhodčího řízení.

5.3 Smíšená povaha rozhodčí smlouvy

Povaha rozhodčí smlouvy má zásadní význam pro řešení dalších otázek v oblasti mezinárodního rozhodčího řízení, a to včetně určení povahy pravomoci rozhodčího soudu.

Základem mezinárodního rozhodčího řízení je rozhodčí smlouva obsahující mezinárodní prvek. Hmotněprávní obsah této smlouvy se bude týkat otázek vzniku, platnosti, a zániku rozhodčí smlouvy, vzájemných práv a povinností smluvních stran. Pro koncepci rozhodčí smlouvy jako institutu závazkového práva hovoří zejména její smluvní povaha a způsob vzniku. Důsledkem je v základě uplatnění stejných pravidel na rozhodčí smlouvu jako na ostatní smlouvy. Na druhé straně však účel, účinky smlouvy (přenesení pravomoci) a další související otázky, jsou předmětem práva procesního. Důsledkem kvalifikace rozhodčí smlouvy jako institutu procesního práva je nutnost vypořádání se s kolizními otázkami a možnost hodnocení smlouvy dle *lex fori*, i z pohledu jiných právních řádů včetně možnosti uplatnění volby práva.⁶⁰

Užitečné v této souvislosti bude zmínit definici procesního vztahu. Prof. Winterová procesní vztah definuje jako vztah mezi subjekty procesu, upravený procesním právem, vznikající zahájením řízení, který je nezávislý na hmotněprávním vztahu (který je předmětem řízení). Dále uvádí, že tento vztah je vztahem trojstranným, vznikajícím mezi stranami navzájem a soudem (pouze ve sporném řízení), jehož obsahem jsou práva a povinnosti bez dalšího určení.⁶¹ Vzniká-li však procesněprávní vztah podáním žaloby, pak vztah z rozhodčí

⁶⁰ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 64.

⁶¹ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Linde, Praha 2002, s. 170.

smlouvy naopak vzniká dříve, a je vztahem výlučně mezi stranami sporu.⁶² Rozhodčí smlouva tedy není čistě procesní institut, protože účinky ujednání směřují vůči stranám navzájem.⁶³

Připojuji se k názorům, které hovoří o smíšené povaze institutu rozhodčí smlouvy,⁶⁴ tedy smlouvě s procesními účinky.

5.4 Podmínky platnosti rozhodčí smlouvy

Poté, co je určeno rozhodné právo pro rozhodčí smlouvu, jeho hmotněprávní ustanovení tvoří právní režim rozhodčí smlouvy. Důležitou součástí právní úpravy rozhodčí smlouvy jsou podmínky její platnosti. V oblasti mezinárodního rozhodčího řízení může dojít jednak k roztržitému statutu rozhodčí smlouvy, jednak k tomu, že smlouva bude v různých fázích řízení posuzována různými právními řády. Otázkami rozhodného práva pro rozhodčí smlouvu se zabývám v kapitole 6.3 této práce.

5.4.1 Podmínky přípustnosti rozhodčí smlouvy dle platného práva

Právní řád každého státu obsahuje podmínky, při nichž je možné projednat určitý druh sporů v rozhodčím řízení, resp. podmínky, které stanoví co může být předmětem rozhodčího řízení. Hovoří se o tzv. arbitrabilitě.⁶⁵ Z pohledu procesního se jedná o přípustnost sporu k řešení před rozhodci. Z pohledu smluvního práva pak jde o dovolenost předmětu smlouvy.⁶⁶

Východiskem pro určení, co může být předmětem rozhodčího řízení je v České republice § 2 odst. 1 a 2 ZRR, který stanoví, že *strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkursu nebo vyrovnání, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva). Rozhodčí smlouvu lze platně uzavřít, jestliže strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír.*

Z uvedených ustanovení je možné dovodit tři základní podmínky, které musí být splněny zároveň, aby spor bylo možno projednat v rozhodčím řízení. Musí se jednat o: (i)

⁶² Raban, P.: Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, C. H. Beck, Praha 2004, s. 53.

⁶³ Srov. Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 64.

⁶⁴ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 64.

⁶⁵ Právní teorie někdy rozlišuje arbitrabilitu na arbitrabilitu objektivní (která je dána určitým právním řádem) a subjektivní (vychází z předmětu rozhodčího řízení dohodnutého, resp. zúženého, stranami).

⁶⁶ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 70.

majetkový spor, (ii) tento spor lze projednat v soudním řízení, (iii) ohledně sporu je možné uzavřít smír (§ 2 ZRŘ a § 99 OSŘ).

Jaké spory mohou být projednány obecnými soudy v občanském soudním řízení stanoví § 2 a § 7 OSŘ. Jedná se o spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují jiné orgány. Musí se tedy jednat o sporná řízení, tj. ta řízení, kde na obou stranách vystupují strany s rovnými právy. Musí jít alespoň o řízení dvoustranná, mající charakter sporu o úpravu práv mezi účastníky.

(a) Spory majetkové

Pojem „majetkový spor“ není v ZRŘ definován. Právní teorie při definování tohoto pojmu není jednotná. Pojem majetkový spor je možné obecně vymezit jako spor z majetkového (soukromoprávního) vztahu, na základě něhož došlo nebo má dojít za úplaty k převodu věcného, závazkového nebo jiného práva nebo majetkové hodnoty. Může jít dále o majetkový vztah vznikající v souvislosti s některým z předchozích právních vztahů v důsledku jeho změny nebo zániku, anebo s ohledem na neplatnost nebo odporovatelnost.⁶⁷ Prof. Růžička majetkové spory definuje jako všechny spory, jejichž předmětem je majetek nebo jejichž předmět lze vyjádřit v majetkových hodnotách, tzn. zejména v penězích.⁶⁸ Obdobně Z. Kučera a L. Tichý za majetkové spory považují obecně všechny případy, kdy se účastník domáhá plnění, jež má majetkovou povahu či reflex.⁶⁹ Majetkovými spory jsou dále např. spory z mezinárodních smluv (§ 47 ZRŘ), spory z nájemních smluv, pojištění, náhrady škody, nároky na náhradu škody z pracovněprávních vztahů⁷⁰ apod. Judikatura dále uvádí, že „Majetkovým právem je třeba rozumět jak právo na majetkové plnění, tj. plnění ocenitelné v penězích, tak i určovací návrh, který se vztahuje na určení existence či neexistence takového práva. Majetkem, resp. majetkovým právem je nutno rozumět i obchodní podíl společníka ve společnosti s ručením omezeným.“⁷¹ Časté je použití rozhodčích doložek ve společenských smlouvách o založení obchodních společností pro spory mezi společníky navzájem a pro

⁶⁷ Hlavsa, P.: Poznámky k rozhodčímu řízení (I. část) in Právní praxe v podnikání, 1995, č. 5, s. 8.

⁶⁸ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit., sub 5, s. 33.

⁶⁹ Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Praha 1989, s. 221 an.

⁷⁰ Raban, P.: Alternativní řešení ..., op. cit. sub 62, s. 77.

⁷¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 10 Cmo 414/95 ze dne 15. listopadu 1995.

spory mezi společníky a společností. I z takové smlouvy může nepochybně vzniknout spor, který bude mít majetkový charakter.⁷²

(b) Majetkové spory vyloučené zákonem

U všech uvedených majetkových sporů je však nutno přihlížet k dalšímu negativnímu omezení pravomoci, tj. že v rozhodčím řízení nemohou být projednávány a rozhodovány spory vzniklé v souvislosti s výkonem rozhodnutí nebo vyvolané prováděním konkursu a vyrovnání (§ 2 odst. 1 ZRŘ). Česká právní úprava předpokládá široké uplatnění rozhodování majetkových sporů v rozhodčím řízení.

Ustanovení § 1 odst. 2 ZRŘ ještě vylučuje užití rozhodčího řízení k řešení sporů veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízení zřízených podle zvláštního právního předpisu. Tímto zvláštním předpisem je zákon č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů. K novelizaci ZRŘ a vložení nového ustanovení § 1 odst. 2 došlo právě při přijetí zákona č. 245/2006 Sb. Zajímavé bude sledovat, zda bude reagovat zákonodárce na zrušení částí tohoto zákona Ústavním soudem dne 27. 9. 2006, zejména zda nebude přijata novela této právní normy, která by mohla mít vliv i na ustanovení § 1 odst. 2 ZRŘ.

(c) O předmětu sporu lze uzavřít smír

Další podmínkou je, aby o předmětu sporu bylo možno uzavřít smír. Podle některých názorů by toto kritérium bylo nejspíš postačující i bez ostatních hraničních ukazatelů, byl-li by vykládán ve smyslu disponibilnosti s předmětem sporu.⁷³ Vycházíme-li ze smíšené povahy institutu rozhodčí smlouvy, je možné vyvodit, že i termín „smír“ se váže k právu procesnímu i hmotnému.⁷⁴ V oblasti práva procesního lze vyjít z ustanovení § 99 OSŘ, kde se uvádí, že smír lze uzavřít „připouští-li to povaha věci.“ Podle komentáře k OSŘ se jedná obvykle o věci, kde jsou účastníci v typicky dvoustranném poměru a hmotněprávní úprava nevylučuje, aby si mezi sebou upravili právní vztahy dispozitivními úkony.⁷⁵

Smír nelze uzavřít zejména: (i) ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu (např. prohlášení za mrtvého, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení o dědictví, apod.); (ii) ve věcech v nichž se rozhoduje o osobním stavu dle § 80 OSŘ (tato řízení se sice zahajují na

⁷² Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 34 - 35.

⁷³ Raban, P.: Alternativní řešení ..., op. cit. sub 62, s. 77.

⁷⁴ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 74.

⁷⁵ Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M.: Občanský soudní řád, Praha 2001, 323.

návrh, ale zčásti se mohou překrývat s předchozími; např. rozvod, neplatnost manželství, prohlášení za mrtvého, atd.) (iii) v případech, kdy dohoda stran je dána pod kontrolou soudu a vyžaduje ke své platnosti jeho souhlas (např. dohoda o výkonu rodičovské zodpovědnosti). Souhlas soudu není možné nahradit nálezem v rozhodčím řízení, neboť ten je výrazem dispozice stran. V rozhodčím řízení by nešlo rozhodnout ani o vyloučení společníka, prohlásit usnesení valné hromady za neplatné a v některých dalších případech, ve kterých bude i nadále dána příslušnost českého soudu.⁷⁶

V současnosti se mnoho českých autorů domnívá, že povahu věci, která připouští smír, je třeba hlavně hledat v hmotněprávních ustanoveních,⁷⁷ připouštějících dispoziční volnost účastníků. Smír z tohoto pohledu přichází v úvahu tam, kde může být sporná věc řešena dohodou účastníků právního vztahu, tj. například zrušením, novací, narovnáním, započtením (započtení dohodou).⁷⁸ Dohoda nesmí být v rozporu s právními předpisy, dobrými mravy nebo zásadami poctivého obchodního styku (§ 3 ObčZ, § 265 ObchZ).

Otázku arbitrability musí vyřešit sami rozhodci. Pokud dojdou k závěru, že předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení, tak rozhodčí řízení musí být zastaveno usnesením a nelze v něm již pokračovat. Vydání rozhodčího nálezu v takovém případě by bylo důvodem pro jeho zrušení.

5.4.2 Ostatní vnitřní podmínky

K ostatním náležitostem z pohledu vnitřní platnosti rozhodčí smlouvy lze řadit projev vůle stran nebo způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu.⁷⁹

(a) Projev vůle stran

V českém právním řádu se náležitosti platnosti rozhodčí smlouvy řídí obecnými ustanoveními občanského zákoníku. Právní úkon musí být tedy učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně (§ 37 odst. 1 ObčZ). Rozhodčí smlouva tedy musí jasně vyjadřovat vůli stran řešit spor v rozhodčím řízení a určit předmět sporu co nejširším způsobem.

⁷⁶ *Růžička, K.: Rozhodování vnitrostátních ..., op. cit. sub 32, s. 3.*

⁷⁷ *Srov. např. Salač in Winterová A. a kol.: Civilní právo ..., op. cit. sub 61, s. 368.*

(b) Způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu; plná moc

Podle ustanovení § 38 odst. 1 ObčZ je právní úkon neplatný, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům. Způsobilost fyzické osoby k právním úkonům dle § 8 odst. 1 ObčZ vzniká v plném rozsahu zletilostí. Právní úkony právnické osoby činí statutární orgány (§ 20 odst. 1 ObčZ). Při uzavírání rozhodčí smlouvy je možné zastoupení stran na základě dohody o plné moci (§ 31 a násl. ObčZ).

5.4.3 Forma rozhodčí smlouvy

Podle § 3 odst. 1 ZRŘ rozhodčí smlouva musí být uzavřena písemně, jinak je neplatná. Dle většiny právních řádů je vyžadována písemná forma rozhodčí smlouvy. Tomu odpovídá také ustanovení čl. 7 odst. 2 Vzorového zákona UNCITRAL, které stanoví, že rozhodčí smlouva se uzavírá v písemné formě. Písemná forma je zachována i tehdy, je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které rozhodčí smlouvu sjednaly. Rozhodčí smlouva nemusí být pouze na jedné listině. Je možná i taková rozhodčí smlouva, kdy jedna strana navrhne druhé straně vyřešit spor v rozhodčím řízení a druhá strana vysloví s rozhodčím řízením souhlas. Evropská úmluva v čl. I/2 písm. a) stanoví, že rozhodčí smlouva nebo smlouva o rozhodci by měly být „... podepsány stranami nebo obsaženy ve výměně dopisů, telegramů nebo dálnopisných sděleních ...“. EÚ připouští i použití jiných forem, avšak jen mezi subjekty řídicími se právními řády států, které nevyžadují, aby rozhodčí smlouva byla učiněna písemnou formou (tedy způsoby uznanými EÚ za písemnou formu), tedy jakoukoli dohodu uzavřenou formou dovolenou těmito zákony.

Aktuální otázkou je platnost rozhodčí smlouvy uzavřené výměnou e-mailových dopisů. Jestliže z jejich obsahu vyplývá, že se jedná o rozhodčí smlouvu a lze zároveň určit osoby, které ji sjednaly (a tyto osoby jsou ke sjednání rozhodčí smlouvy oprávněny), pak nelze mít o její platnosti pochybnosti.⁸⁰

Ustanovení § 3 odst. 2 ZRŘ se zabývá otázkou platnosti rozhodčí doložky v případě, že tvoří součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní, k níž se rozhodčí doložka vztahuje. Rozhodčí doložka je platně ujednána i tehdy, jestliže písemný návrh smlouvy s rozhodčí

⁷⁸ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 75.

⁷⁹ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 78.

⁸⁰ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit., sub 5, s. 45.

doložkou byl druhou stranou přijat způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy. Vždy to však musí znamenat souhlas s rozhodčím řízením.

Výsledkem nesplnění požadavku na formu rozhodčí smlouvy není nutně absolutní neuznatelnost a nevykonatelnost cizího rozhodčího nálezu. Tento nedostatek však může mít za následek nevykonatelnost rozhodčího nálezu podle ustanovení Newyorské úmluvy. NYÚ stanoví povinnost státu uznat písemnou dohodu pro derogaci pravomoci soudů státních a založení pravomoci rozhodců (čl. II. odst. 1); povinnost státního soudu na žádost strany respektovat rozhodčí ujednání je-li platné, účinné a způsobilé k užití (čl. II. odst. 3); a požaduje při podání návrhu na výkon rozhodnutí předložení originálu nebo ověřené kopie rozhodčí smlouvy (čl. IV). Je třeba opatrnosti právě s ohledem na NYÚ při používání takových typů rozhodčích doložek, které nejsou zařazené přímo ve smlouvě hlavní. Stejně tak je možné, že při soudním posuzování uznání cizího rozhodčího nálezu soud zaujme jen částečný moderní výklad odpovídající EÚ, tj. že připustí maximálně faxovou zprávu.⁸¹

5.5 Účinky rozhodčí smlouvy

Účinky rozhodčí smlouvy ve vztazích s mezinárodním prvkem se mohou lišit v závislosti na právním řádu místa, kde by se měly projevit, tzn. obvykle *legis arbitri*. Obecně má platná rozhodčí smlouva má tyto důležité procesní účinky: (i) dochází k derogaci jurisdikce státních soudů a přenesení pravomoci soudů na rozhodce, a (ii) rozhodčí smlouva váže i právní nástupce stran.

Účinky rozhodčí smlouvy jsou zajištěny i zásadou autonomie rozhodčí smlouvy, jejímž důsledkem je zejména skutečnost, že rozhodci jsou oprávněni rozhodnout spor i v případě, kdy žalovaná strana namítá neexistenci nebo neplatnost hlavní smlouvy. Taková námitka se nijak nedotkne platnosti rozhodčí smlouvy a tedy ani pravomoci rozhodců. Neznamená to však, že rozhodčí doložka bude platná v případě, příčina neplatnosti zasahuje i rozhodčí smlouvu, může to být i situace kdy hlavní smlouva není podepsána a nevstoupila v platnost.⁸²

5.5.1 Zásada přenesení pravomoci soudů na rozhodce

Hlavním účinkem rozhodčí smlouvy je přenesení pravomoci státních soudů na rozhodce. Každé straně tak vzniká povinnost předložit rozhodcům spory, které jsou

⁸¹ Raban, P.: Alternativní řešení ..., op. cit. sub 62, s. 66.

⁸² Růžička, K.: Mezinárodní obchodní ..., op. cit. sub 11, s. 28.

předmětem rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva je základem pro pravomoc rozhodců projednat a rozhodovat spory, na které se vztahuje. Souvisejícím účinkem rozhodčí smlouvy je vznik povinnosti obecného soudu zastavit řízení na včas uplatněnou námitku strany pokud nezjistí, že rozhodčí smlouva je neplatná, neúčinná, nedopadá na konkrétní spor nebo je nezpůsobilá k užití. Pokud však bylo dříve zahájeno rozhodčí řízení, je soud povinen řízení přerušit a umožnit rozhodčímu soudu rozhodnout o jeho pravomoci.⁸³

5.5.2 Účinky rozhodčí smlouvy vůči třetím osobám (právní nástupnictví)

Rozhodčí smlouva váže i právní nástupce smluvních stran. V českém právu je tato zásada vyjádřena v § 2 odst. 5 ZRŘ: „Rozhodčí smlouva váže také právní nástupce stran, pokud to strany v této smlouvě výslovně nevyloučí“.

5.6 Neplatnost rozhodčí smlouvy

V praxi se stává, že uzavřená rozhodčí smlouva není (z důvodu nedodržení formy, nesplnění požadavků na arbitrabilitu sporu či jiných důvodů) platná. Právní řády řeší postup stran a rozhodců, aby bylo dosaženo určení platnosti či neplatnosti rozhodčí smlouvy, v zásadě dvěma způsoby, a to: (i) námitkou vznesenou v rozhodčím řízení zahájeném na základě této smlouvy; a (ii) určovací žalobou podanou ke státnímu soudu. Z hlediska vyřešení otázky platnosti rozhodčí smlouvy je podstatné, zda ke zpochybnění této platnosti dojde před, nebo až po zahájení rozhodčího řízení.

5.6.1 Námitka neplatnosti rozhodčí smlouvy v rozhodčím řízení

Námitku neplatnosti rozhodčí smlouvy podává většinou strana žalovaná, ovšem vyskytují se i případy, kdy je vznesena stranou žalující. Podle § 15 odst. 1 ZRŘ jsou „rozhodci oprávněni rozhodovat o své pravomoci.“ Na základě něho jsou rozhodci oprávněni sami rozhodnout o vznesené námitce neplatnosti. Toto ustanovení má velký význam zejména proto, že zabraňuje stranám v blokování rozhodčího řízení podáváním žalob na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy soudu. Státní soudy nemohou po dobu rozhodčího řízení platnost rozhodčí smlouvy přezkoumávat.

Dle ustanovení § 15 odst. 2 ZRŘ může námitku nedostatku pravomoci rozhodců, zakládající se na neexistenci, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy (nejde-li o neplatnost z důvodu, že ve věci nebylo možno rozhodčí smlouvu uzavřít) strana vznést nejpozději při

⁸³ Srov. Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 93 - 94.

prvním úkonu v řízení, týkající se věci samé. Z tohoto ustanovení vyplývá nutnost rozlišovat důvody neplatnosti spočívající v nesplnění podmínky arbitrability sporu a ostatními důvody.

(a) Nedostatek arbitrability

V případě námitky neplatnosti rozhodčí smlouvy z důvodu nedostatku arbitrability může kterákoliv strana námitku vznést kdykoliv v průběhu rozhodčího řízení. Nedostatek arbitrability není možné překonat ani výslovnou dohodou stran. Pokud by došlo k vydání rozhodčího nálezu ve věci ve sporu, o němž nelze uzavřít rozhodčí smlouvu, bude to představovat důvod pro zrušení rozhodčího nálezu i v případě, že žalující strana v řízení neplatnost rozhodčí smlouvy vůbec nenamítala.

(b) Ostatní důvody neplatnosti

V případech ostatních důvodů neplatnosti rozhodčí smlouvy (např. při nedostatku formy) musí strana podat námitku nejpozději při svém prvním úkonu ve věci. Pokud tak strana neučiní, postupuje rozhodčí soud tak, jako by strana s rozhodčí smlouvou vyslovila souhlas dodatečně (konkludentně). Z uvedeného vyplývá, že pozdě vznesenou námitku neexistence nebo neplatnosti rozhodčí smlouvy z jiného důvodu než pro nedostatek arbitrability musí rozhodci zamítnout. Podle ustanovení § 33 ZRR soud zamítne návrh na zrušení rozhodčího nálezu, který se opírá o jiné důvody tvrzené neplatnosti rozhodčí smlouvy (než pro nedostatek arbitrability), pokud strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé.

5.6.2 Žaloba na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy

Žalobou na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy se žalobce domáhá rozhodnutí obecného soudu vyslovující neplatnost rozhodčí smlouvy. Jakmile soud k námitce žalovaného uplatněné nejpozději při jeho prvním úkonu ve věci samé zjistí, že věc má být podle smlouvy účastníků (tzn. rozhodčí smlouvy) projednána v řízení před rozhodci, nemůže věc dále projednávat a řízení zastaví.⁸⁴ Soud k rozhodčí smlouvě nepřihlíží z úřední povinnosti, i kdyby její existenci zjistil.

Soud však věc projedná, jestliže účastníci prohlásí, že na smlouvě netrvají, anebo jestliže zjistí, že věc nemůže být podle českého práva podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že

rozhodčí smlouva je neplatná, popřípadě že vůbec neexistuje, nebo že projednání věci v řízení před rozhodci přesahuje rámec pravomoci přiznané jim smlouvou, anebo že rozhodčí soud odmítl se věci zabývat (§ 106 odst. 1 OSŘ). Tímto ustanovením OSŘ se plní mezinárodně smluvní povinnost vyplývající z čl. 4 Ženevského protokolu o doložkách o rozsudím z roku 1923,⁸⁵ čl. II. Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958,⁸⁶ a čl. VI. Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1961.⁸⁷ Rozhodčí smlouvou v § 106 OSŘ se rozumí i rozhodčí smlouva, podle které se má rozhodčí řízení konat před rozhodci v cizině.⁸⁸

Bylo-li řízení před rozhodci zahájeno dříve, než došlo k řízení soudnímu, přeruší soud řízení o neexistenci, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy až do doby, než bude v rozhodčím řízení rozhodnuto o pravomoci nebo ve věci samé.⁸⁹ V tomto případě soud řízení přeruší, i když sám zjistí, že řízení před rozhodci bylo zahájeno před zahájením soudního řízení.

Neřešenou však zůstává situace, kdy k zahájení rozhodčího řízení dojde až poté, kdy je k obecnému soudu podána žaloba na určení neplatnosti rozhodčí smlouvy. Vzhledem subsidiaritě OSŘ v případě chybějící úpravy rozhodčího řízení v ZRŘ, se však domnívám, že v takovém případě rozhodci zřejmě řízení přeruší až do doby, než o platnosti rozhodčí smlouvy rozhodne obecný soud (srov. § 30 ZRŘ).

⁸⁴ K otázce existence rozhodčí doložky v řízení před soudem např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2153/99 ze dne 20. června 2000.

⁸⁵ Ženevský protokol o doložkách o rozsudím z 24. 9. 1923, č. 191/1931 Sb.

⁸⁶ Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z 10. 6. 1958, č. 74/1959 Sb.

⁸⁷ Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži z 21. 4. 1961, č. 176/1964 Sb.

⁸⁸ *Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt V.*: Úvod do práva ..., op. cit. sub 26, s. 277.

⁸⁹ § 106 odst. 3 OSŘ, (srov. čl. VI. odst. 3 Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži).

6. ROZHODNÉ PRÁVO

6.1 Obecně k právu rozhodnému pro rozhodčí řízení

„Rozhodné právo“ v rozhodčím řízení pojmově zahrnuje: (i) právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu; (ii) právo, kterým se řídí rozhodčí řízení; a (iii) právo rozhodné pro meritum projednávaného sporu.

V rámci mezinárodního rozhodčího řízení je stranám dána možnost zvolit si rozhodné právo, případně někdy i rozhodovat dle equity nebo jako amiable compositeur. Jedná se o neomezenou volbu práva, která dopadá pouze na meritum projednávaného sporu. V případě procesních pravidel existuje více přístupů – buď je řízení považováno za denacionalizované či delokalizované⁹⁰ nebo se uplatní zásada lex fori (vychází z teritoriálního přístupu) a stranám zůstává možnost ovlivnit pravidla řízení jen v mezích kogentních norem fora.⁹¹ Přestože však v případě teritoriálního přístupu není možno zvolit procesní pravidla jako taková, je pro rozhodčí řízení typická větší dispozitivnost než v řízení před soudy.⁹² Tím, že si strany zvolí místo sporu, zvolí současně i jeho procesní pravidla. Zároveň se prosazuje snaha o vynětí procesních pravidel rozhodčího řízení ze zásady lex fori.⁹³ V rámci procesních norem fora pak dochází také k naplnění principu autonomie vůle tam, kde to tyto normy připouštějí. Procesní normy fora vždy tvoří právní rámec rozhodčího řízení.⁹⁴

6.2 Limity autonomie vůle a volba práva v českém rozhodčím řízení

Autonomie vůle stran, resp. její projevy jsou v rámci rozhodčího řízení limitovány určitými vnitřními a vnějšími mezemi. K základním vnitřním mezím rozhodčího řízení patří především arbitrabilita sporu a forma rozhodčí smlouvy. Vzhledem k tomu, že je rozhodčí řízení v českém právu upraveno vnitrostátními předpisy i mezinárodními smlouvami, je třeba zaměřit se na oba tyto druhy pramenů.

Limity volby stran týkající se rozhodného procesního práva je nezbytné hledat v kogentních ustanoveních příslušných procesních předpisů, kterými jsou zákon o rozhodčím řízení a zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Přestože zákon o rozhodčím

⁹⁰ *Rozehnalová N.*: Určení fora a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem. *Bulletin Advokacie*, 4/2005, s. 15.

⁹¹ *Pauknerová, M.*: Rozhodčí řízení ve vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva in *Právní rozhledy*, 2003, č. 12, s. 590.

⁹² *Rozehnalová, N.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 41.

⁹³ *Rozehnalová, N.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 123.

řízení neobsahuje ustanovení, které by tuto zásadu (obdobně jako § 48 ZMPS) přímo vyjádřilo, je třeba vycházet z toho, že k základním procesním zásadám patří zásada aplikace *legis fori*. Výjimky z této zásady v případě rozhodného práva v rozhodčím řízení mohou být stanoveny pouze domácím procesním právem, tedy zákonem o rozhodčím řízení.⁹⁵

Ustanovení zákona o rozhodčím řízení umožňuje stranám, aby si dohodly zvláštní pravidla pro stanovení a vyloučení rozhodců, pro stanovení místa, kde se má konat rozhodčí řízení, i pro postup, jakým má být rozhodčí řízení vedeno (§ 7, § 17, § 19 ZRŘ). V ostatních případech platí kogentní ustanovení zákona o rozhodčím řízení, od kterých se strany nemohou odchýlit. Strany tak nemají možnost si platně dohodnout například jiný okamžik zahájení řízení (§ 14 ZRŘ) nebo případy, kdy jsou oprávněny navrhnout zrušení rozhodčího nálezu soudem (§ 31 ZRŘ), protože uvedená ustanovení zákona o rozhodčím řízení jsou kogentní.

Další omezení autonomie vůle stran vyplývá z některých ustanovení zákona o rozhodčím řízení, například z formulace § 7 ZRŘ, který stanoví, že rozhodčí smlouva má zpravidla určit počet rozhodců anebo stanovit způsob jejich určení, přičemž počet rozhodců musí být vždy lichý. Dále dle § 19 odst. 1 ZRŘ se strany mohou dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci vést řízení. Postup v řízení se také může řídit řádem rozhodčího soudu, tedy nepřímou dohodou stran (§ 13 odst. 2 a 3); rozhodnutím předsedajícího rozhodce zmocněného k tomuto rozhodnutí dohodou stran; nebo rozhodnutím předsedajícího rozhodce zmocněného k rozhodnutí otázek řízení rozhodci (§ 19 věta druhá). Není-li žádná taková dohoda uzavřena, postupují rozhodci v souladu s pravidlem v § 19 odst. 2 ZRŘ, tedy postupují v řízení způsobem, který považují za vhodný, přičemž vedou řízení tak, aby bez zbytečných formalit a při poskytnutí stejné příležitosti k uplatnění práv všem stranám byl zjištěn skutkový stav věci potřebný pro rozhodnutí sporu. Podle N. Rozehnalové je dohoda stran v dosahu ZRŘ autonomií vnitřní, omezenou určitými normami českého práva. Konkrétně se pak jedná o autonomii danou možností uplatnění § 31 ZRŘ, tj. proti domácím rozhodčím nálezům. V žádném případě pak taková dohoda odporovat normám, které zjevně představují zásady rozhodčího řízení. Jakýkoliv úkon bude současně posuzován vzhledem

⁹⁴ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 121-122.

⁹⁵ Steiner, V. in Mothejzliková, J., Steiner, V. a kol.: Zákon o rozhodčím ..., op. cit. sub 95, s. 76;

k možnému zrušení či odepření výkonu rozhodčího nálezu při uplatnění teritoriálních kritérií.⁹⁶

Vzhledem k tomu, že rozhodčí řízení v sobě spojuje charakter prorogace i volby práva, je vhodné upozornit na určitou paralelu mezi možností uzavřít rozhodčí smlouvu pro majetkové spory a § 9 ZMPS. V případě volby práva pro meritum sporu dle § 37 ZRŘ je rozhodčí řízení umožněno nejen pro závazkové vztahy, ale pro všechny vztahy, jejichž základem je určitá majetková hodnota. Princip autonomie vůle se projevuje v tomto případě mnohem širším způsobem než u klasické volby práva.

6.3 Právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu

Základem rozhodčího řízení je rozhodčí smlouva. Ve vztazích s mezinárodním prvkem je tedy nezbytné určit pravidla (právo), kterými se bude rozhodčí smlouva řídit. V mezinárodním rozhodčím řízení bude skutečná volba v případě absence volby rozhodného práva pro rozhodčí smlouvu bude mezi (i) *legis fori* (*lex arbitri*), a (ii) právem rozhodným pro hlavní smlouvu.⁹⁷ Řešení otázky práva rozhodného pro rozhodčí smlouvu je významné zejména z hlediska její platnosti.

Příkladem uplatnění zásady *lex fori* je například rozhodnutí švédského Nejvyššího soudu v případě *Bulbank*⁹⁸, kdy rozhodčí smlouva obsažená v hlavní smlouvě obsahovala volbu rakouského práva. Rozhodčí nález byl napaden, avšak Nejvyšší soud rozhodl, že rozhodčí smlouva je platná podle *legis fori*, tedy švédského práva. Nejvyšší soud tak ignoroval volbu rakouského práva, a zdůraznil nutnost volby rozhodného práva přímo pro rozhodčí smlouvu, ne pouze volbu práva použitelného pro hlavní smlouvu. Dalšími příklady jsou rozhodnutí anglického soudu ve věci *XL Insurance Ltd. v. Owens Corning* nebo belgického soudu v případě *Matermaco v. PPM Cranes*.⁹⁹

Existují však i příklady aplikace práva rozhodného pro hlavní smlouvu jako práva rozhodného i pro smlouvu rozhodčí, a to např. *Sonatrach Petroleum Corporation (BVI) v. Ferrell International Ltd.*, kdy anglický soud potvrdil, že: „*kde hlavní smlouva obsahuje výslovnou volbu práva, ale smlouva (rozumí se „rozhodčí smlouva“) neobsahuje zvláštní*

⁹⁶ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 124.

⁹⁷ Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 126.

⁹⁸ *Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd v. Al Trade Finance Inc* (2001) in Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 127.

⁹⁹ viz. Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice of International ..., op. cit. sub 1, s. 127 – 128.

volbu práva, rozhodčí smlouva se bude obvykle řídit právem výslovně zvoleným pro hlavní smlouvu.“

Výše nastíněné dvě možnosti volby práva při neexistenci výslovné volby práva pro rozhodčí smlouvu je možné najít i v Newyorské úmluvě¹⁰⁰. V ustanoveních týkajících se výkonu rozhodnutí uvádí NYÚ, že smlouva, na základě které je vynesena rozhodčí nález, musí být platná podle práva, jemuž strany tuto dohodu podrobily, nebo alespoň podle práva státu, ve kterém je rozhodčí nález vynesena (tímto právem bude většinou *lex fori*).

Řešení otázky práva rozhodného pro rozhodčí smlouvu je však složitější. Je nutné vzít v úvahu i aplikaci kolizních ustanovení národního práva státu fora. Kolizní metoda určení rozhodného práva je metodou tradiční a spočívá v tom, že kolizní norma určuje právo rozhodné pro rozhodčí smlouvu. Rozhodčí smlouva se řídí právem, které k ní má užší vztah než právo soudu, který rozhoduje například o platnosti rozhodčí smlouvy. V České republice je kolizní metoda výlučnou metodou pro určení pravidel, kterými se řídí rozhodčí smlouva, a proto další rozbor této otázky bude zaměřen právě na volbu práva rozhodného v České republice. Na základě § 37 odst. 3 ZRŘ, pokud si strany nezvolí právo, kterým se bude řídit rozhodčí řízení, užijí rozhodci právo státu určené podle „tuzemských kolizně právních předpisů.“

6.3.1 Právo použitelné pro rozhodčí smlouvu

- (a) Právo rozhodné pro přípustnost rozhodčí smlouvy (tzv. arbitrabilita sporu) a uznání a výkon rozhodčího nálezu

Otázka arbitrability sporu se posuzuje podle *legis fori (legis arbitri)*. Aplikace legis arbitri zvyrazňuje procesní prvky institutu rozhodčí smlouvy.¹⁰¹ V úvahu připadá i posouzení arbitrability dle právního řádu, kterým se řídí rozhodčí smlouva. Pokud předmět sporu není způsobilý k tomu, aby byl spor řešen v rozhodčím řízení, a přesto řízení proběhne, rozhodnutí v tomto případě není vykonatelné a vynutitelné, totéž platí v případě, že tato podmínka není splněna dle práva státu, ve kterém má být rozhodnutí vykonáno.¹⁰² K arbitrabilitě je tedy nutné přihlížet již při uzavírání rozhodčí smlouvy, a rovněž při zahájení arbitráže a při uznání a výkonu rozhodnutí.

¹⁰⁰ NYÚ, čl. V.1 písm. a); Vzorový zákon UNCITRAL obsahuje podobné ustanovení v čl. 34 odst. 2 písm. a).

¹⁰¹ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 71.

¹⁰² Newyorská úmluva z roku 1958, článek V odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a).

Dle § 36 odst. 1 ZRŘ se přípustnost rozhodčí smlouvy posuzuje dle ZRŘ. Ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy se posuzují podle tohoto zákona, jestliže rozhodčí nález má být vydán v tuzemsku. Z toho vyplývá, že zákon o rozhodčím řízení nepřipouští možnost, aby si strany zvolily rozhodné právo, jímž se bude řídit tzv. arbitrabilita sporu. České právo upravuje přípustnost rozhodčí smlouvy poměrně přísně v § 2 ZRŘ (srov. kapitolu 5.4.1 této práce). Arbitrabilita sporu může být jednou z námitek v rozhodčím řízení týkající se nepřislusnosti rozhodčího tribunálu (rozhodců).

V případě výkonu rozhodčího nálezu v České republice může strana navrhnout zrušení rozhodčího nálezu soudem nebo zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí i v případě rozhodčího nálezu vydaného ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu (§ 31 písm. a), resp. § 35 odst. 1 písm. a) ZRŘ). Jak již bylo uvedeno výše, tato vada (viz § 31 ZRŘ) může způsobit i odepření uznání nebo výkonu cizího rozhodčího nálezu českým soudem (§ 39 ZRŘ).¹⁰³

Podle čl. V odst. 2 písm. a) NYÚ je právo soudu, který rozhoduje o uznání a výkonu rozhodčího nálezu, právem rozhodným pro přípustnost rozhodčí smlouvy. Jedná se o důvod, který má soud zkoumat *ex offio*. Ze stejného kriteria jako NYÚ vychází i Evropská úmluva ve svém ustanovení v čl. VI. odst. 2 písm. c). EÚ připouští i možnost, aby si strany pro otázku existence nebo platnosti rozhodčí smlouvy rozhodné právo zvolily. Pokud chybí volba rozhodného práva, jemuž strany podrobily svou smlouvu, bude postupováno podle práva země, v níž má být vydán rozhodčí nález, a jestliže v době, kdy otázka byla vznesena před soudem, nemůže být toto místo předvídáno, podle práva použitelného podle kolizních norem *legis fori*. Soud může odmítnout uznání rozhodčí smlouvy, jestliže podle práva jeho státu nemůže být spor podroben rozhodčímu řízení.

(b) Ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy

Dle § 36 odst. 1 ZRŘ se ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy se posuzují podle ZRŘ, jestliže rozhodčí nález má být vydán v tuzemsku. „Ostatními náležitostmi“ rozhodčí smlouvy jsou podmínky platnosti takové smlouvy dle hmotného práva, s výjimkou její přípustnosti a náležitosti formy.¹⁰⁴ Čeští autoři z díkce ustanovení § 36 odst. 1 ZRŘ dovozují obecnou zásadu, že pro náležitosti rozhodčí smlouvy s výjimkou její přípustnosti je rozhodným právem

¹⁰³ Pauknerová, M.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 588.

¹⁰⁴ Pauknerová, M.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 588.

právo státu, v němž má být rozhodčí nález vydán,¹⁰⁵ jestliže má být vydán v cizině. V případě, že bude rozhodčí nález vydán v zahraničí, dochází k situaci, kdy je nutné počítat i s aplikací cizího práva.

Jako příklad „ostatních náležitostí“, jež jsou významné pro platnost rozhodčí smlouvy, respektive pro to, aby rozhodčí smlouva měla zamýšlené účinky, je možné uvést způsobilost rozhodců, jejich nezávislost či nepodjatost, nebo okolnosti týkající se uzavření rozhodčí smlouvy, relevanci projevů vůle,¹⁰⁶ a okolnosti uzavření smlouvy vůbec, výklad právních úkonů, atd. Může to být i posouzení otázek, zda je smlouva nezpůsobilá k užití (srov. čl. II odst. 3 NYÚ), například pro nedostatečné nebo nejasné vymezení rozhodčí instituce,¹⁰⁷ apod. Uvedený příklad nedostatku způsobilosti, podjatosti či dalších vlastností rozhodců však nepovažují za šťastný, naopak samotná existence rozhodčí smlouvy, a tedy ani její platnost nemůže být ovlivněna až následným jmenováním rozhodců. Tyto otázky by však mohly ovlivnit platnost rozhodčího nálezu vzhledem k vadám předchozího rozhodčího řízení.

6.3.2 Forma rozhodčí smlouvy

Dle ustanovení § 36 odst. 2 ZRŘ se forma rozhodčí smlouvy řídí právem rozhodným pro ostatní náležitosti smlouvy (tj. právem státu v němž má být rozhodčí nález vydán); stačí však, aby bylo učiněno zadost právu místa nebo míst, kde došlo k projevu vůle. Bude tedy možné otázky platnosti rozhodčí smlouvy vzhledem k její formě posuzovat pro každou smluvní stranu zvlášť.

EÚ vyžaduje, aby smlouva obsahující rozhodčí doložku nebo smlouva o rozhodci byly podepsány stranami nebo obsaženy ve výměně dopisů, telegramů nebo dálkopisných sdělení (čl. I. odst. 2 písm. a)). Podle tohoto ustanovení bude ve vztazích mezi stranami ze států, jejichž právní řády nevyžadují písemnou formu rozhodčí smlouvy, postačující forma dovolená těmito právními řády. Podle českého práva je sankcí při nedodržení písemné formy rozhodčí smlouvy její neplatnost (srov. § 3 ZRŘ).

¹⁰⁵

Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, ... op. cit. sub 12, s. 421; *Kalenský, P.* in Mothejzíkova, J., Steiner, V. a kol. Zákon o rozhodčím ..., op. cit. sub 95, s. 119; *Pauknerová, M.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 588 an.

6.3.3 Právo rozhodné pro způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu

Vzhledem k tomu, že v zákoně o rozhodčím řízení není otázka práva rozhodného pro způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu upravena, bude se aplikovat obecná úprava, tj. že způsobilost stran uzavřít rozhodčí smlouvu bude posuzována podle jejich osobního statutu.¹⁰⁸ Rozhodným právem pro způsobilost fyzických osob je právo státu podle jejich státní příslušnosti, u právnických osob jde o právní řád, podle něhož byly zřízeny. Je-li úkon učiněn na území České republiky, postačí, je-li osoba způsobilá podle českého práva (srov. § 3 ZMPS). Otázka omezení způsobilostí podléhá rovněž osobnímu statutu. Právem rozhodným pro právnické osoby je právo státu, podle něhož byla taková osoba založena (§ 22 ObchZ).

6.3.4 Zastoupení při uzavírání rozhodčí smlouvy

Podle pravidla v ustanovení § 4 ZMPS se pro plnou moc má použít práva, jímž se řídí právní úkon uzavíraný s třetí osobou zmocněncem jménem zmocnitele. Pro dodržení formy právního úkonu v zásadě postačí, dodržení práva místa, kde došlo k projevu vůle. To platí tehdy není-li nezbytné něco jiného k rozumnému uspořádání vztahů. Podle prof. Pauknerové lze z této obecné úpravy dovodit, že se platnost právního úkonu učiněného zmocněncem bude řídit právem, jímž se řídí rozhodčí smlouva. S ohledem na „rozumné uspořádání vztahů“ se jako vhodné jeví právo místa, v němž dojde k použití plné moci.¹⁰⁹ Subsidiárně postačí pro vznik právních účinků z použití plné moci, jestliže tyto účinky nastanou podle práva státu, v němž má sídlo zmocnitel.¹¹⁰

V mezinárodní obchodní arbitráži však dochází nejčastěji k problémům týkajícím se oprávnění zmocněnce jiných než fyzických osob uzavřít rozhodčí smlouvu. Některé právní řády totiž vyžadují speciální plnou moc pro uzavření rozhodčí smlouvy (např. Argentina¹¹¹). Naproti tomu ve většině států postačí plná moc pro uzavření hlavní smlouvy, v níž je tato rozhodčí doložka obsažena (např. Belgie).

¹⁰⁶ Kalenský, P. in Mothejzliková, J., Steiner, V. a kol.: Zákon o rozhodčím ..., op. cit. sub 95, s. 119 – 120.

¹⁰⁷ Raban, P.: Alternativní řešení ..., op. cit. sub 62, s. 60.

¹⁰⁸ Kučera Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 249.

¹⁰⁹ Pauknerová M.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 589;

¹¹⁰ Kučera Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 268.

¹¹¹ Čl. 1882 Občanského zákoníku; přístupný z webových stránek *United Nations Conference on Trade and Development* <<http://www.unctad.org>>.

6.4 Právo, kterým se řídí rozhodčí řízení

Jak jsem již uvedla výše, ve vztazích s mezinárodním prvkem se před zákonem o rozhodčím řízení přednostně použije mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Zákon o rozhodčím řízení se bude aplikovat pouze v případě, kdy nestanoví tato úmluva jinak.

6.4.1 Stanovení použitelného procesního práva

(a) Dohoda o procesních pravidlech

Jak jsem již uvedla výše v této práci, česká úprava vychází v případě stanovení použitelných procesních norem ze zásady *lex fori*. Důsledkem tohoto přístupu je omezení autonomie vůle stran v tom, že se dále mohou pohybovat pouze v rámci kogentních ustanovení ZRŘ¹¹², pokud si jako fórum arbitri zvolí Českou republiku. Naopak Evropská úmluva ve svém článku IV je k volbě procesních pravidel liberální, a ani Newyorská úmluva v článku V (1d a e) neobsahuje sankci neuznání či nevykonatelnosti rozhodčího nálezu v případě zvolení procesních pravidel.

V případě rozhodčího řízení *ad hoc* si mohou strany v rozhodčí smlouvě stanovit postup pro určení, jmenování a vyloučení rozhodců (§7 ZRŘ), mohou si dohodnout místo, kde se má konat rozhodčí řízení (§ 17 ZRŘ), a zejména postup, kterým mají rozhodci vést rozhodčí řízení (§ 19 odst. 1 ZRŘ). Strany si mohou rovněž ujednat písemného vedení rozhodčího řízení. V zásadě platí, že pokud se nedohodnou jinak, je řízení ústní (§ 19 odst. 3 ZRŘ). Také v případě rozhodčího řízení institucionálního si mohou strany v rozhodčí smlouvě ujednat, že se budou řídit jinými předpisy, než jsou řády a statuty stálých rozhodčích institucí.

(b) Pravidla stálých rozhodčích institucí

Zákon o rozhodčím řízení umožňuje ve svých ustanoveních (§ 7, § 17, § 19) stranám, aby se v rozhodčí smlouvě odvolaly na pravidla, která byla vypracována pro usnadnění rozhodčího řízení. Vhodná jsou zejména rozhodčí pravidla UNCITRAL, dále je možné se odvolat na jakákoliv pravidla konkrétních rozhodčích institucí, například Pravidla Mezinárodní obchodní komory v Paříži či Pravidla Mezinárodního rozhodčího soudu ve Vídni.

¹¹² Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 127.

Ustanovení zákona o rozhodčím řízení uvedená výše umožňují stranám, aby si v rozhodčí smlouvě dohodly zvláštní pravidla pro stanovení a vyloučení rozhodců, pro stanovení místa, kde se má konat rozhodčí řízení, i pro postup, jakým má být rozhodčí řízení vedeno. Není vyloučena možnost stran odvolat se v těchto případech i na konkrétní právo cizího státu. V zákoně o rozhodčím řízení nejsou obsažena žádná výslovná omezení týkající se volby rozhodného práva.¹¹³

6.4.2 Právo rozhodné pro rozhodčí řízení v případě, že strany právo nezvolí

V případě, kdy si strany v rozhodčí smlouvě nezvolí žádná zvláštní pravidla, použije se zákon o rozhodčím řízení jakožto *lex fori*. Podle zákona o rozhodčím řízení se na otázky řízení před rozhodci, které tento zákon neupravuje, a pokud tento zákon nestanoví jinak, přiměřeně aplikují ustanovení občanského soudního řádu (§ 30 ZRŘ). Ve vztazích s mezinárodním prvkem je nutné dovodit i přiměřenou aplikaci zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním.

6.5 **Právo rozhodné pro meritum projednávaného sporu**

Právo rozhodné pro řešení merita sporu je právem, které je rozhodné pro hlavní smlouvu. Rozhodné právo může být určeno stranami nebo v případě sporu samotnými rozhodci.

Podle teritoriálního přístupu by měly být aplikovány normy na bázi mezinárodního práva soukromého fora, které určují rozhodné hmotné právo. Charakteristickým je pro tento přístup důsledné sledování norem platných na území fora arbitri. Teritoriální přístup tak přibližuje rozhodčí řízení rozhodování před obecnými soudy. Rozsah možností při aplikaci práva je obvykle užší než u smluvního přístupu. Týká se to například možností aplikace norem *legis mercatoria*, které je možné použít pouze v rámci kogentních norem rozhodného práva. Pro zmíněný smluvní přístup je typické respektování autonomie v rozhodování stran nebo rozhodců a celkově volnější přístup k otázce určení a povaze rozhodného práva, a to včetně opuštění zásady *legis fori* pro použití norem mezinárodního práva soukromého.¹¹⁴

¹¹³ *Pauknerová M.*, *Rozhodčí řízení ...*, op. cit. sub 91, p. 589;

¹¹⁴ *Rozehnalová, N.*: *Rozhodčí řízení ...*, op. cit. sub 5, s. 129 - 130.

V České republice se otázka, kterým právním řádem se spravuje právní poměr stran, posuzuje podle kolizních norem právního řádu místa, kde má rozhodčí soud sídlo, tj. *legis fori*.¹¹⁵

6.5.1 Volba rozhodného práva

(a) Možnost stran zvolit rozhodné právo

V případě vztahu s mezinárodním prvkem rozhodci rozhodují spor podle práva, které si strany zvolily (§ 37 ZRR). Rozhodcům je dána také možnost rozhodnout spor podle zásad spravedlnosti, pokud je k tomu strany výslovně pověřily (§ 25 odst. 3 ZRR). V mezinárodním právu soukromém se volbou práva rozumí shodný projev vůle účastníků určitého právního vztahu, že jejich vztah se má řídit určitým právním řádem.¹¹⁶

(b) Otázka autonomie vůle stran

Česká právní úprava volby práva v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem vychází z neomezené volby práva. Zákon o rozhodčím řízení v ustanovení § 37 navazuje na obecnou zásadu neomezené volby práva, která je zakotvena v zákoně o mezinárodním právu soukromém.¹¹⁷

Mezi oběma zákony však existují určité rozdíly. ZMPS umožňuje volbu práva pouze v závazkových vztazích (§ 9); kromě toho je neomezená volba práva připuštěna pro pracovní smlouvu (§ 16). Zákon o rozhodčím řízení naproti tomu volbu práva obecně připouští ve všech majetkových vztazích, které mohou být předmětem rozhodčího řízení.¹¹⁸

(c) Dodatečná volba práva

K dodatečné volbě práva mohou strany přistoupit až v okamžiku projednávání případného sporu v rozhodčím řízení. V praxi je takováto dodatečná volba práva

¹¹⁵ Kučera, Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 157 a násl.

¹¹⁶ Růžička K.: Volba práva ..., op. cit. sub 116, s. 11.

¹¹⁷ Výjimky však představují následující ustanovení ZMPS: § 10a odst. 5 stanoví určité omezení volby rozhodného práva, a to pro případ, je-li stanovena výlučnost použití předpisů určitého právního řádu; další omezení obsahuje § 10b týkající se volby práva ve vztahu k životnímu pojištění; ustanovení § 11a nepřipouští volbu práva v případě platebních systémů a zajištění práv investičními instrumenty; § 11b stanoví omezenou volbu práva ve prospěch práva, jímž se řídí vztahy mezi účastníky vypořádacího systému. A to pro práva a povinnosti osoby, které vznikly její účastí ve vypořádacím systému, uvedeném v seznamu Komise pro cenné papíry, na jejíž majetek byl taktéž prohlášen konkurz nebo jiné obdobné opatření; o omezenou volbu práva se také jedná v případě úpadku peněžní instituce dle § 11c, úpadku pojišťovny nebo zajišťovny, § 11d, a finančního zajištění dle § 11e.

¹¹⁸ Pauknerová M.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, p. 591.

respektována,¹¹⁹ a ZRŘ touto otázkou nezabývá. Strany si tedy mohou samy určit, zda dodatečná volba práva má působit až od doby, kdy byla sjednána (*ex nunc*), nebo již od vzniku právního poměru (*ex tunc*). V tomto případě by se však dodatečná volba práva neměla dotýkat práv třetích osob nebo ohrozit platnost samotné smlouvy z hlediska její formy.¹²⁰ Nebude-li stranami určeno, od kterého okamžiku má být dodatečná volba účinná, bude třeba mít za to, že jejich projev směřuje k tomu, aby jejich ujednání mělo zpětnou účinnost k okamžiku založení právního poměru.¹²¹

Zároveň není vyloučena možnost, aby strany již jednou provedenou volbu práva změnily, přičemž takovou změnu by mohly kdykoliv i opakovat.¹²² Opět však nelze ohrozit práva třetích osob či způsobit neplatnost uzavřené smlouvy, pokud jde o formu.¹²³

(d) Volba více právních řádů

Případ, kdy si strany zvolí více právních řádů jako právo rozhodné je teoreticky možný. České právo takovou volbu práva zásadně nevylučuje.¹²⁴ Příslušná ustanovení zákona o rozhodčím řízení (§ 37 ZRŘ) ani zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním (§ 9 ZMPS) možnost stran zvolit si více právních řádů (resp. omezit rozsah použitelnosti zvoleného práva na určité části smlouvy) nevylučují. Naopak, ačkoli to není výslovně upraveno, je možná i částečná volba práva nebo volba více právních řádů pro různé části smlouvy. Možnost omezit zvolené právo na určité části smlouvy vyplývá i z obecné zásady dispoziční volnosti stran. Nelze však zvolit různé právní řády pro tutéž část smlouvy, což by v praxi působilo problémy a neodpovídalo jednomu z cílů volby práva zabránit nejistotě ohledně práva rozhodného v případě sporu. Někteří autoři však upozorňují i na nepraktičnost samotné částečné volby práva.¹²⁵ Štěpení smlouvy, ke kterému by tato možnost vedla, je v mezinárodním právu soukromém považováno za nevíтанý jev.¹²⁶ Nejedná se však o jev

¹¹⁹ *Růžička K.*: Volba práva ..., op. cit. sub 116, s. 11; *Kučera, Z.* Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, str. 133 - 134.

¹²⁰ *Pauknerová M.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, p. 591.

¹²¹ *Kučera Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, str. 133 - 134.

¹²² *Růžička K.*: Volba práva ..., op. cit. sub 116, s. 11.

¹²³ *Kučera Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, str. 133 - 134.

¹²⁴ *Růžička K.*: Volba práva ..., op. cit. sub 116, s. 11.

¹²⁵ *Růžička K.*: Volba práva ..., op. cit. sub 116, s. 13.

¹²⁶ *Pauknerová M.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, p. 591.

obvyklý a jeho praktičnost lze hledat jen tam, kde se jedná o více ekonomicky ucelených, propojených, ale zároveň právně samostatných celků.¹²⁷

Zároveň je nezbytné mít na paměti, že provedená volba práva musí být dostatečně určitá, aby na jejím základě bylo možné s jistotou určit, na které otázky se vztahuje.

6.5.2 Pravidla, která lze zvolit

(a) Právo jakéhokoliv státu

ZMPS ve svém ustanovení § 37 ZMPS zakotvuje princip neomezené volby práva. Výjimkami, které princip neomezené volby práva prolamují jsou ustanovení § 11a až § 11e ZMPS, které byly zakotveny v zákoně o mezinárodním právu soukromém v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie a uvedením našeho právního řádu do souladu s právem Evropských společenství, které určitá omezení možnosti volby rozhodného práva předvídá.

Ačkoliv součástí každého právního řádu jsou i normy mezinárodního práva soukromého, mezinárodní praxe i výslovná úprava některých zemí směřuje k tomu, že volbou práva dochází k volbě hmotného práva, kterému má právní vztah podléhat a kolizní normy tohoto právního řádu se nepoužijí. Například § 9 ZMPS stanoví, že v případě neexistence rozdílného ujednání stran, je vyloučen zpětný a další odkaz zvoleného práva.

Z praktického hlediska je dále třeba doporučit maximální konkrétnost a určitost při určení rozhodného práva odkazem na právní řád konkrétního státu v těch případech, kdy smluvní strany učiní volbu práva ve prospěch práva třetího státu, který je například federativně uspořádán nebo na jeho území z jiných důvodů platí více právních řádů. Přestože tyto právní řády obsahují kolizní pravidla pro určení, kterého právního řádu použít, nejedná se však o případy, kdy daný právní vztah nemá k takovému právnímu řádu žádný vztah a tento právní řád byl zvolen pouze z důvodů své „neutrálnosti“. Bude se jednat například o USA, Austrálii, či Velkou Británii. Požadavek určitosti se však vztahuje i na ostatní formulace související s volbou právního řádu. V literatuře se uvádí například případ, kdy problémy

¹²⁷ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, Masarykova Univerzita, Brno 2000, s. 95.

nezpůsobí formulace „smlouva bude řízena právem X“, výkladový problém však již nastává v případě, je-li použito formulace „smlouva bude interpretována v souladu s právem X“.¹²⁸

Česká republika kromě toho jakožto členský stát Evropské unie ratifikovala Římskou úmluvu o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980¹²⁹, která obsahuje unifikované kolizní normy. Římská úmluva v některých případech omezuje volbu práva ve prospěch právního řádu slabší smluvní strany (například u spotřebitelských smluv nebo individuálních pracovních smluv). Podle čl. 2 Římské úmluvy se právo určené podle této úmluvy použije i tehdy, jestliže jde o právo nečlenského státu Evropské unie. Pouze pro úplnost konstatuji, že Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy se nepoužije na rozhodčí smlouvu samotnou (čl. 2, odst. 2 písm. d))

(b) Lex mercatoria

Specifickou otázkou je užití tzv. legis mercatorie, transnacionálního práva mezinárodních obchodníků v mezinárodní obchodní arbitráži.¹³⁰

Podle ustanovení § 25 ZRŘ se rozhodci řídí hmotným právem pro spor rozhodným, mohou však spor rozhodnout podle zásad spravedlnosti, avšak jen tehdy, jestliže je strany k tomu výslovně pověřily. Podle zásad spravedlnosti je možné rozhodovat nejen ve vztazích s mezinárodním prvkem, ale i ve vztazích vnitrostátních. Podmínkou rozhodování podle zásad spravedlnosti je tedy výslovné pověření stranami a je u nás možné pouze v rozhodčím řízení.

V případě chybějící volby práva by lex mercatoria mohlo být aplikováno pouze v mezích daných kogentními normami použitelného práva, určeného podle kolizní normy v § 10 ZMPS. Pokud by bylo rozhodným české právo, v úvahu by přicházely především obchodní zvyklosti. Postavení obchodních zvyklostí je řešeno v obchodním zákoníku, podle něhož při určení práv a povinností ze závazkového vztahu se přihlíží k obchodním zvyklostem obecně zachovávaným v příslušné obchodní odvětví, pokud nejsou v rozporu s obsahem smlouvy nebo se zákonem. Obchodní zvyklosti, ke kterým se má přihlížet podle smlouvy, se použijí přednostně před ustanoveními obchodního zákoníku, která nemají donucující povahu (srov.

¹²⁸ Bělohávek, Alexandr J.: Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem in Právní fórum, 2006, č. 3, strana 82 a násl.

¹²⁹ 80/934/EEC: Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations; Česká republika splnila svůj závazek vyplývající z členství v EU a přistoupila k Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy a k Prvnímu a Druhému protokolu o jejím výkladu Soudním dvorem ES dne 14. dubna 2005, ŘÚ byla Českou republikou ratifikována a vyhlášena pod č. 64/2006 Sb.m.s. s účinností od 1.7.2006.

¹³⁰ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 136.

zejména § 264 a § 730 ObchZ).¹³¹ Z toho vyplývá především, že pokud si strany sjednají ve smlouvě, že platí určité zvyklosti (například INCOTERMS), takové zvyklosti se budou aplikovat přednostně před příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku, s výjimkou kogentních ustanovení.

(c) Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT a Principy evropského smluvního práva

Zásady UNIDROIT i Principy evropského smluvního práva bývají považovány za součást *lex mercatoria*.¹³² V každém případě je však aplikace těchto zásad běžnější v zahraničním rozhodčím řízení, avšak ani česká úprava jejich použití nevyklučuje. Podmínkou použití těchto zásad v rozhodčím řízení je, že se na ně strany výslovně odvolají.

Podle prof. Pauknerové lze z hlediska aplikovatelnosti těchto a obdobných principů, pokud se na ně strany výslovně odvolají, rozlišit dvě situace: (i) Pokud strany rozhodce výslovně pověří, aby rozhodovali podle zásad spravedlnosti (§ 25 ZRŘ). Takové zásady spravedlnosti se uplatní bez ohledu na kogentní ustanovení jinak použitelného práva. (ii) Pokud strany nebudou souhlasit s rozhodováním podle zásad spravedlnosti. V případě, že by rozhodným bylo české právo, tyto zásady by se aplikovaly v rámci daném kogentními ustanoveními obchodního zákoníku (případně občanského zákoníku), přednostně před dispozitivními ustanoveními těchto kodexů.¹³³

6.5.3 Ujednání o volbě práva

(a) Výslovná a konkludentní volba

Strany mohou provést volbu práva různým způsobem. Ujednání o volbě práva může představovat jedno ze smluvních ustanovení.

Rozhodnutí o volbě práva může být učiněno buď výslovně, nebo mlčky (konkludentně) tak, že z jejich chování lze na projev vůle směřující k použití určitého práva nepochybně usuzovat.¹³⁴ V ustanovení § 9 odst. 1 ZMPS se uvádí, že strany mohou zvolit právo, jímž se mají řídit jejich vzájemné majetkové vztahy; mohou tak učinit i mlčky, není-li vzhledem k okolnostem o projevené vůli pochybnost.

¹³¹ Pauknerová M.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 592 – 594.

¹³² Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 135.

¹³³ Pauknerová M.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 592.

¹³⁴ Kučera, Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, str. 132.

Z výše citovaného ustanovení vyplývá, že ujednání účastníků o volbě práva může být učiněno jakoukoliv formou; nevyžaduje se tedy zvláštní písemná forma. Výslovnou volbou práva se rozumí především volba písemná, ale i ústní. Nevýhodou ústní volby zcela jistě je její složitá prokazatelnost, a to zvláště v případě, kdy druhá strana takovou volbu práva popře.¹³⁵ Při uzavírání smluv v mezinárodním obchodním styku strany často žádnou výslovnou volbu práva neprovedou, a proto je pak provedenou volbu práva třeba posuzovat z celé řady indicií. O volbu práva mlčky by se jednalo v případě, že strany neprovedly volbu práva výslovně, ale ve smluvních ustanoveních by byl odkaz na určité paragrafy určitého zákona nebo by byl použit právní institut, typický pouze pro určitý právní řád.¹³⁶ Podmínkou platnosti konkludentní volby je neexistence pochybností o projevené vůli s ohledem na okolnosti případu a projev vůle musí být jednoznačný. Z tohoto důvodu nelze za konkludentní volbu práva považovat použití určitého jazyka pro sepsání smlouvy nebo ujednání stran o řešení sporů v rozhodčím řízení u rozhodčího soudu se sídlem v určitém státě.¹³⁷

České právo nepřipouští hypotetickou volbu práva, a to vzhledem k tomu, že vůle stran musí být vyjádřena buď výslovně, anebo v případě konkludentní volby bez pochybností (srov. § 9 odst. 1 a § 10 odst. 1 ZMPS).¹³⁸

Pro úplnost je třeba ještě zmínit, že v současné teorii převažuje názor, že samotná rozhodčí doložka nezakládá zároveň volbu práva a že o projevené vůli stran nesmí být pochybnost.¹³⁹

(b) Právo rozhodné pro ujednání o volbě práva

Doložka o volbě práva je samostatným právním úkonem. Neplatnost hlavní smlouvy nezpůsobuje automaticky i neplatnost doložky o volbě rozhodného práva, která je v ní obsažena. Ustanovení § 267 odst. 3 obchodního zákoníku výslovně stanoví, že pokud je součástí jinak neplatné smlouvy dohoda o volbě práva, je taková dohoda neplatná pouze v případě, že se na ni vztahuje důvod neplatnosti. České právo nepředvídá žádné formální požadavky pro volbu práva (srov. § 9 odst. 1 ZMPS).¹⁴⁰

¹³⁵ *Pauknerová M.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, str. 593.

¹³⁶ *Růžička K.*: Volba práva ..., op. cit. sub 116, s. 11.

¹³⁷ *Kučera, Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, str. 132.

¹³⁸ *Kučera, Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 133.

¹³⁹ *Kučera, Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 132.

¹⁴⁰ *Pauknerová M.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 91, s. 593.

Přípustnost doložky o volbě práva a jeho platnost řídí *legis fori*. Teprve po zjištění, že volba práva byla podle *legis fori* platně učiněna, posoudí se podle zvoleného práva, jak vyplývá z § 4 ZMPS, otázka platnosti smlouvy zakládající právní vztah, pro který zvolili účastníci právo, i účinky této smlouvy.¹⁴¹

6.5.4 Postup rozhodců při chybějící volbě práva

Podle zákona o rozhodčím řízení použijí v případě, kdy si strany samy nezvolí použitelné právo, právo státu určené podle tuzemských kolizně právních předpisů (§ 37 odst. 2 ZRŘ). Rozhodci jsou tedy při určování rozhodného práva omezeni § 10 ZMPS, resp. normami obsaženými v mezinárodních smlouvách, kterými je Česká republika vázána.¹⁴² Podle uvedeného ustanovení se tak při chybějící volbě práva závazkové vztahy stran budou řídit právem, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání právního vztahu. Pro oblast rozhodčího řízení se možnost volby rozhodného práva neomezuje pouze na závazkové vztahy. Zákon o rozhodčím řízení připouští volbu práva rozhodného i mimo závazkové vztahy (§ 37 ZRŘ). Jestliže strany nezvolí rozhodné právo, uplatní se jinak kolizní pravidla obsažená v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním, popřípadě v dalších předpisech.

Evropská úmluva v čl. VII odst. 1 stanoví, že pokud strany nezvolí právo, které mají rozhodci použít pro rozhodování ve věci samé, rozhodci použijí práva určeného podle kolizního pravidla, které budou považovat za přiměřené v daném případě. Rozhodci budou přihlížet k ustanovením smlouvy a k obchodním zvyklostem. Naproti aplikaci českých kolizně právních předpisů, by tedy podle čl. VII odst. 1 EÚ rozhodci při určování rozhodného práva měli možnost použití jiné kolizní normy než státu fora. Podle publikovaného názoru prof. Z. Kučery opřené o rozhodnutí RS ČSOPK ve věci Rsp 3/75 je možné postupovat podle cizí kolizní normy jen v těch soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem, které nemají vztah k tuzemskému právu, ale jen ke dvěma nebo několika cizím právům. V ostatních případech je nutné vyjít z kolizních norem fora.¹⁴³

¹⁴¹ Kučera, Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 129.

¹⁴² Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 131.

¹⁴³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 170 a násl.

7. PRAVOMOC ROZHODČÍHO SOUDU

Pravomoc rozhodčího soudu v mezinárodním rozhodčím řízení je třeba posuzovat v širším kontextu, než pravomoc státního soudu. Pravomoc je třeba posuzovat zejména podle vůle stran projevené v rozhodčí smlouvě, *legis fori* (v této souvislosti např. otázka arbitrability¹⁴⁴), a v konečném důsledku také podle práva státu, kde má být vykonán rozhodčí nález.¹⁴⁵ Pravomoc rozhodčího soudu, naproti pravomoci obecných soudů je vymezena mnohem úžeji. Předmět pravomoci rozhodců i soudu se však shoduje v tom, že oba jsou oprávněni slyšet obě strany sporu, posoudit skutkový stav a autoritativně rozhodnout ve věci. Mezi pravomocí rozhodců a soudců však zároveň existují podstatné rozdíly. Rozhodce není orgánem státu a není nadán pravomocemi donucovacími. Procesní úkony mohou rozhodci provádět jen bez použití donucovacích prostředků či hrozby mocí.¹⁴⁶

V oblasti rozhodčího řízení splývá pravomoc rozhodců s jejich příslušností. Pravomoc rozhodce se odvozuje od rozhodčí smlouvy, která zároveň vylučuje pravomoc státních soudů. Rozhodce má pravomoc rozhodnout pouze ten spor, k jehož rozhodování je zmocněn stranami. Základem pravomoci rozhodců projednat a rozhodnout spor je tak platná rozhodčí smlouva.¹⁴⁷ Bez platné rozhodčí smlouvy není tedy rozhodce nadán žádnou pravomocí, není rozhodcem. Platná rozhodčí smlouva zakládá pravomoc rozhodců, a tím i jejich příslušnost.

7.1 Negativní účinky rozhodčí smlouvy: nedostatek pravomoci soudů

Rozhodčí smlouva vylučuje pravomoc soudů rozhodovat spory, které se strany rozhodly předložit k projednání a rozhodnutí v rozhodčím řízení. Pokud pak některá ze stran podá žalobu k soudu v souvislosti s těmito záležitostmi, druhá strana může namítnout nedostatek pravomoci soudu na základě existence rozhodčí smlouvy. Námitka musí být vznesena žalovanou stranou nejpozději spolu prvním úkonem ve věci samé. Je tomu tak proto, že je možné vzdát se rozhodčí pravomoci, a pokud žalobce podá žalobu a žalovaný nenamítne nedostatek pravomoci soudu, má se za to, že upustil od řešení sporu v rozhodčím řízení namísto soudního řízení. Jestliže tedy jednou vznikne spor, na který se vztahuje rozhodčí

¹⁴⁴ Tweedale, A. and Tweedale, K.: *Arbitration of Commercial Disputes, International and English Law and Practice*, Oxford University Press, Oxford 2005, s. 165.

¹⁴⁵ Srov. Redfern A. and Hunter M.: *Law and Practice ...*, op. cit. sub 1, s. 233.

¹⁴⁶ Rozehnalová, N.: *Rozhodčí řízení ...*, op. cit. sub 5, s. 103.

¹⁴⁷ Tweedale, A. and Tweedale, K.: *Arbitration of Commercial ...*, op. cit. sub 144, s. 34.

smlouva, soudy nebudou mít žádnou pravomoc k rozhodování, pokud obě strany výslovně či mlčky nesouhlasí s tím, že upouštějí od rozhodčí smlouvy.

7.2 Pozitivní účinky rozhodčí smlouvy: pravomoc rozhodčího soudu

Rozhodčí smlouva uděluje pravomoc rozhodcům v tom smyslu, že jim umožní vynést závazné rozhodnutí ve věcech, které jsou jim předloženy.

Negativní účinky rozhodčí smlouvy jsou všeobecně akceptovány. Naopak, pozitivní účinky jsou komplikovaně spojeny s použitelným právem. Je tomu tak proto, že některé národní právní řády ještě pořád neudělují rozhodčí smlouvě status nezávislosti. Stále existují takové, které požadují aby strany (i když existuje předchozí rozhodčí smlouva) uzavřely po vzniku sporu i smlouvu o rozhodci, která musí obsahovat jména rozhodců a zřetelně identifikuje předmět sporu, které jim předkládá.¹⁴⁸ Požadavek uzavření smlouvy o rozhodci jako podmínky k rozhodčímu řízení je všeobecně považován za jednu z hlavních překážek rozhodčího řízení.¹⁴⁹

Newyorská úmluva a rozhodčí pravidla vycházející ze Vzorového zákona UNCITRAL nevyžadují uzavření smlouvy o rozhodci, a zaručují úplnou a okamžitou vynutitelnost rozhodčí smlouvy nehledě na to, zda odkazuje na budoucí nebo současné spory. Rozhodčí pravidla, která stále požadují uzavření smlouvy o rozhodci by měla být upravena takovým způsobem, aby jejich ustanovení byla v souladu s moderními trendy mezinárodního rozhodčího řízení.

Podstatou rozhodčího řízení a navazujícího výkonu rozhodčích nálezů je tedy přenesení projednávání a rozhodování určitých sporů ze soudů, do jejichž pravomoci tyto věci jinak patří, na rozhodce jako soukromé osoby.¹⁵⁰ V rozhodčím řízení je tak pravomoc rozhodců podmíněna existencí rozhodčí smlouvy.

V podstatě mají rozhodci pravomoc, kterou na ně mohly přenést a přenesly strany, a zároveň, kterou jim dává *lex fori* (*lex arbitri*).¹⁵¹

¹⁴⁸ Například v Chile, Brazílii a Argentině.

¹⁴⁹ *Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ...*, op. cit. sub 1, s. 9.

¹⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů.

¹⁵¹ *Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ...*, op. cit. sub 1, s. 8.

7.3 Povaha pravomoci rozhodčího soudu

Dle platného práva ani současné teorie není možné jednoznačně určit povahu pravomoci. Názory současné nauky však lze rozdělit do tří skupin, a to hmotněprávní, procesněprávní, či smíšené pojetí povahy rozhodčího řízení. Naši autoři tuto otázku většinou bohužel neřeší. Ti, kteří se povahou pravomoci zabývají se převážně přiklánějí k povaze procesněprávní.¹⁵² Právní povaha pravomoci rozhodčího soudu je úzce spjata s právní povahou rozhodčí smlouvy, která má vliv také na pravidla, kterými se tato smlouva řídí. Právní povaha pravomoci rozhodčího soudu ovlivňuje celé rozhodčí řízení. Z těchto důvodů se budu právní povahou rozhodčí smlouvy a pravomoci rozhodčího soudu zabývat právě na tomto místě. Vzhledem k tomu, že názory nauky na povahu pravomoci jsou ovlivněny příklonem autorů k teoriím povahy rozhodčího řízení (rozhodčí smlouvy), a to zejména k teorii jurisdikční, nebo smluvní, budu se níže věnovat i těmto teoriím.

7.3.1 Materiálněprávní pojetí

Moderní hmotněprávní teorie v rozhodčí smlouvě spatřuje narovnání zvláštního druhu. Rozhodčí smlouva je dle ní občanskoprávní smlouvou, neboť jako mimoprocesní projev vůle náleží právu hmotnému. Materiálněprávní pojetí je považováno za nejstarší teorii, která za smysl rozhodčí smlouvy stran nepovažuje to, že bude pravomoc státních soudů vyloučena, ale to, že jejich spor bude nějakým způsobem rozhodnut¹⁵³ a strany se tomuto rozhodnutí podřídí.

7.3.2 Procesní povaha

Procesněprávní teorie považuje rozhodčí smlouvu výlučně za smlouvu procesní. Naproti teorii hmotněprávní, tato teorie vychází z toho, že hlavním smyslem rozhodčí smlouvy je vyloučení rozhodovací pravomoci státních soudů, a podřízení se pravomoci soukromé instituce, tedy rozhodčího soudu (rozhodců). Podle Hlavsy je „rozhodčí smlouva nepochybně svou právní povahou smlouvou procesní, neboť jejím předmětem je otázka derogace soudní jurisdikce, tj. vynětí sporu z pravomoci soudů a přenesení do pravomoci rozhodců.“¹⁵⁴ ZRŘ přímo nestanoví, jakou povahu má pravomoc rozhodčího soudu. Z celkového konceptu ZRŘ je možné usuzovat na smíšenou povahu pravomoci rozhodčího soudu. Velká část českých autorů se přiklání k názoru, že v českém právu má rozhodčí

¹⁵² Růžička, K., Mezinárodní obchodní ..., op. cit. sub 11, s. 40.

¹⁵³ Raban, P.: Alternativní řešení ..., op. cit. sub 62, s. 51.

¹⁵⁴ Hlavsa in Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní ..., op. cit. sub 61, s. 616.

smlouva procesní povahu.¹⁵⁵ Jak jsem již naznačila výše, právní povaha rozhodčí smlouvy se odvozuje také od povahy rozhodčího řízení samotného. Např. K. Růžička dovozuje, že „s ohledem na českou právní úpravu rozhodčího řízení lze dospět k závěru, že jde o smlouvu procesní, protože jejím předmětem je jurisdikční pravomoc, tzn. vynětí určitých věcí z pravomoci obecných soudů a přenesení do pravomoci rozhodců.“¹⁵⁶ Z. Kučera k tomu uvádí, že: „Český právní řád přiznává řádně doručenému rozhodčímu nálezu za podmínek § 28 odst. 2 ZRŘ účinky pravomocného soudního rozhodnutí (§ 28 odst. 2 ZRŘ), takže lze soudit, že se přiklání k rozsudkové teorii.“¹⁵⁷

7.4 Teorie právní povahy pravomoci rozhodčího soudu

Pokud se týká povahy pravomoci rozhodců (rozhodčího soudu), existuje několik základních teorií: (1) smluvní, (2) jurisdikční (neboli rozsudková), (3) smíšená a (4) tzv. nezávislá. Každá z těchto teorií má další řadu modifikací.

Zápas výše uvedených teorií, tedy zejména teorie smluvní a jurisdikční, je datován snad od konce 19. století, kdy v procesu *Del Drago* rozhodl francouzský soud, že rozhodčí nález je z části smlouva a z části soudní nález.¹⁵⁸ Jak jsem uvedla výše, v České republice je v odborné literatuře převážně zastávanou teorie jurisdikční.¹⁵⁹ Řešení právní povahy rozhodčího řízení však má podstatné právní důsledky.

Řešení smluvní či procesní podstaty rozhodčího řízení je úzce spjato s otázkami: (i) zda je rozhodčí řízení činností soukromoprávní či veřejnoprávní, a zda jsou tedy rozhodčí nálezy rozhodnutími orgánu veřejné moci; nebo (ii) zda rozhodce či rozhodčí soud je orgánem soukromým, sloužícím k uspokojování osobních potřeb subjektů, pohybující se na bázi práva hmotného, do jehož činnosti nemůže nikdo (ani stát) zasahovat.

7.4.1 Smluvní teorie

Dle smluvní teorie je odvozována pravomoc rozhodce projednat a rozhodnout spor z vůle stran, které uzavřely mezi sebou rozhodčí smlouvu. Rozhodce je vždy osobou

¹⁵⁵ Např. Růžička, K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím ...*, op. cit. sub 5, s. 37; Mothejzík, J., Steiner, V. a kol., *Zákon o rozhodčím ...*, op. cit. sub 95, s. 20

¹⁵⁶ Růžička, K., *Mezinárodní obchodní ...*, op. cit. sub 11, s. 40.

¹⁵⁷ Kučera Z.: *Mezinárodní právo ...*, op. cit. sub 12, s. 430; obdobně také Růžička, K., *Mezinárodní obchodní ...*, op. cit. sub 11, s. 40.

¹⁵⁸ Raban, P.: *Alternativní řešení ...*, op. cit. sub 62, s. 43.

¹⁵⁹ Růžička, K.: *Rozhodčí řízení před Rozhodčím ...*, op. cit. sub 5, s. 20 an.

soukromou.¹⁶⁰ Rozhodčí nález je bezprostředním účinkem rozhodčí smlouvy, jejím pokračováním a naplněním. K prohlášení vykonatelnosti rozhodčího nálezu a k vynucení soukromoprávního nároku na plnění je třeba soudního uplatnění.¹⁶¹ Rozhodčí řízení má svůj původ v rozhodčí smlouvě a závisí na vůli stran.¹⁶² **Klasická smluvní teorie** rozhodce považuje za zástupce stran, kdy jeho funkce spočívá v tom, že má zjistit, na čem se dohodly strany v hlavní smlouvě a poté to uvést v rozhodčím nálezu. Sám rozhodčí nález je pak smlouvou, kterou uzavírají nebo podepisují rozhodci jako zástupci sporných stran. **Moderní smluvní teorie** vychází naproti tomu z toho, že rozhodci nevystupují jako zástupci sporných stran a že rozhodčí nález není smlouvou. Trvá však na tom, že rozhodčí řízení je ve své podstatě smlouvou a že svou povahou nepatří do civilního procesu, ale k právu smluvnímu. Rozhodčí smlouva je tak považována za smlouvu *sui generis*, řídí se vlastními pravidly a dotýká se jak smluvního soukromého práva, tak i zvláštností rozhodčího řízení.¹⁶³

7.4.2 Jurisdikční teorie

Jurisdikční teorie vychází z předpokladu, že rozhodčí řízení má kontradiktorní povahu. Možnost konat rozhodčí řízení, ustanovení rozhodců, účinky rozhodčí smlouvy, pravomoc rozhodců, vykonatelnost rozhodčího nálezu atd., se opírají o právní řád určitého státu.¹⁶⁴ Rozhodci tedy vykonávají skutečnou rozhodovací pravomoc, která je jim svěřena zákonem, který rozhodčí řízení připouští.¹⁶⁵ Většina českých autorů dochází k závěru, že rozhodčí smlouva je svou povahou smlouva procesní.¹⁶⁶ Dalšími směry této teorie jsou delegační teorie, rozsudková teorie a teorie národního práva, podle níž je rozhodčí řízení založeno na národním právu a jenom toto právo poskytuje rozhodcům právo tento spor rozhodovat.¹⁶⁷ Zastáncem rozsudkové teorie je například Z. Kučera.¹⁶⁸

7.4.3 Smíšená teorie

Podle smíšené teorie má rozhodčí nález prvky rozsudku i smlouvy. Strany pouze smluvně stanoví pravomoc rozhodce. Ustavení rozhodce stranami nebo jinou oprávněnou

¹⁶⁰ *Růžička, K.*: Mezinárodní obchodní op. cit. sub 11, s. 15.

¹⁶¹ *Kučera Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 429.

¹⁶² *Rozehnalová, N.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 37.

¹⁶³ *Růžička, K.*: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 22.

¹⁶⁴ *Rozehnalová, N.*: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 37.

¹⁶⁵ *Kučera Z.*: Mezinárodní právo ..., op. cit. sub 12, s. 430.

¹⁶⁶ Např. *Růžička, K.*, *Rozhodčí řízení před Rozhodčím* ..., op. cit. sub 5, s. 37; *Mothejzík, J., Steiner, V.* a kol., *Zákon o rozhodčím* ..., op. cit. sub 95, s. 20

¹⁶⁷ *Růžička, K.*: *Rozhodčí řízení před Rozhodčím* ..., op. cit. sub 5, s. 22 – 23.

¹⁶⁸ *Kučera Z.*: *Mezinárodní právo* ..., op. cit. sub 12, s. 430.

osobou má tak charakter soukromý. Jmenovaný rozhodce už ale vystupuje jako soudce a vydává pro strany závazné a vykonatelné rozhodnutí.¹⁶⁹ Jedná se tedy o vzájemné spolupůsobení dvou prvků: vůle stran podřídí spor rozhodci a vůle státu propůjčit rozhodčímu řízení stejné účinky, jako má rozhodnutí soudu.¹⁷⁰

Počátek této teorie je spojován se jménem prof. Sauser-Halla, který definoval rozhodčí řízení jako „smíšený procesní institut, *sui generis* institut, který má svůj původ v dohodě stran a čerpá své jurisdikční účinky z civilního práva.“¹⁷¹ K této doktríně se přiklání N. Rozehnalová, která zdůrazňuje, že i když má ustavení rozhodce či rozhodčího senátu soukromoprávní charakter a je možné řízení realizovat jen na základě existující dohody stran, tak si vlastní řízení zachovává veřejnoprávní povahu.¹⁷² K této doktríně se také přikláním.

7.4.4 Autonomní teorie (nezávislá)

Tato spíše okrajová teorie nahlíží na mezinárodní rozhodčí řízení jako na řízení autonomní vůči národnímu právu. Tato koncepce v oblasti rozhodného práva vede až k teorii *lex mercatoria*.¹⁷³ Rozhodčí řízení musí být pojímáno jako celek a že je nutné pátrat po jeho účelu. Právní úprava rozhodčího řízení musí proto odpovídat právní praxi.¹⁷⁴

7.4.5 Právní povaha rozhodčího řízení dle Ústavního soudu České republiky

K právní povaze rozhodčího řízení se vyjádřil Ústavní soud České republiky, který ve svém nálezu sp. zn. IV.ÚS 174/02 dospěl k závěru, že: „Rozhodčí soud ... není orgánem veřejné moci, a tudíž ani jeho rozhodčí nálezy nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci ve smyslu cit. ustanovení Ústavy a zákona [...] Rozhodčí nálezy vydávané rozhodčími senáty nebo jedinými rozhodci, jsou rozhodčími nálezy tohoto soudu, nikoliv jeho rozhodců jako soukromých osob.“¹⁷⁵

Ústavní soud se v tomto nálezu vyjádřil také k právní povaze stálého rozhodčího soudu: „charakter rozhodčí činnosti založen smlouvou delegující vůli stran a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný. Rozhodce nenalézá právo, ale

¹⁶⁹ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 23 – 24; Růžička, K.: Mezinárodní obchodní ..., op. cit. sub 11, s. 15.

¹⁷⁰ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 38.

¹⁷¹ Sauser-Hall, M.: in: Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 38.

¹⁷² Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu. Masarykova univerzita v Brně, Brno 2004, s. 456 – 457.

¹⁷³ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 38.

¹⁷⁴ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 23.

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu České republiky IV. ÚS 174/02 ze dne 15. 7. 2002.

tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tedy není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“

Tento judikovaný názor Ústavního soudu je doposud ojedinělým pokusem o teoretické vymezení rozhodčího řízení, a to ve prospěch smluvní teorie. Jako s jediným rozhodnutím na této úrovni je tedy třeba se s ním teoreticky vypořádat.

Podle prof. Růžičky by uznání argumentace Ústavního soudu ohledně právní povahy rozhodčího řízení znamenalo přiznat rozhodcům postavení pouze jakýchsi zprostředkovatelů, kteří nic nemohou rozhodnout, ale pouze stranám doporučují či navrhují, jak by měly spor vyřešit.¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu zůstává předmětem nemalé kritiky zastánců jurisdikční teorie,¹⁷⁷ zčásti zcela oprávněné. K tvrzení Ústavního soudu, že rozhodce vystupuje jako zástupce sporné strany lze uvést protiargument, že spory, které se projednávají v rozhodčím řízení, rozhodují nezávislí a nestranní rozhodci. Zásada nestrannosti a nezávislosti vylučuje jakýkoliv poměr k některé ze stran sporu. Rozhodčí nález čerpá svou sílu a moc nikoliv z vůle stran, ale ze zákona, který rozhodčímu nálezu přiznal účinky pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí. Rozhodčí nález by jinak byl jen specifickým druhem závazku, který by nepředstavoval exekuční titul. V takovém případě by došlo k popření celého smyslu rozhodčího řízení, a jeho rychlosti, protože by se strany musely obrátit dále na soud, aby takový nález mohl být vůbec vykonán.

7.5 Režim pravomoci rozhodčího soudu

Rozhodčí soud má pravomoc rozhodnout pouze ty spory, které mu byly k rozhodnutí předloženy stranami. V rozhodčím řízení (snad kromě obligatorního rozhodčího řízení) je pravomoc rozhodců odvozena od rozhodčí smlouvy. Rozhodčí soud však nesmí překročit svou pravomoc. Primárně má pravomoc rozhodovat o své pravomoci sám rozhodčí soud (rozhodce). Tato pravomoc je však podrobena kontrole státních soudů.

7.5.1 Rozhodování o příslušnosti – námitky

Námitka nepřislušnosti může směřovat pouze vůči některým z více žalobních bodů předložených k rozhodnutí v rozhodčím řízení, a dala by se tedy nazvat „námitkou částečné nepřislušnosti.“ Takováto námitka neznamená, že rozhodci budou rozhodovat o tom, že

¹⁷⁶ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím ..., op. cit. sub 5, s. 25.

¹⁷⁷ Např. Pecha, R.: K právní povaze rozhodčích nálezů. Bulletin advokacie, 2003, č. 5, s. 42 an.

nemají vůbec pravomoc projednávat a rozhodnout spor v takovém rozhodčím řízení. Naproti tomu, „námitka úplné nepřislušnosti“ znamená zpochybnění celého základu rozhodčího řízení, a tedy pravomoci rozhodců. Logicky se bude jednat nejčastěji o námitku týkající se existence a platnosti rozhodčí smlouvy.

(a) Námitka částečné nepřislušnosti

Námitka částečné nepřislušnosti přichází v úvahu tam, kde namítající strana tvrdí, že některé z žalobních bodů nespádají do pravomoci rozhodců. Částečná nepřislušnost může být způsobena například formulací rozhodčí smlouvy, ve které byl specifikován okruh sporů. V tomto případě však může být nedostatek pravomoci rozhodců kdykoliv napraven dohodou stran. Podle některých rozhodčích pravidel však v již zahájeném rozhodčím řízení mohou být nové žalobní body zařazeny pouze se souhlasem rozhodčího senátu.¹⁷⁸ Pokud by rozhodci překročili svou pravomoc, následkem může být zrušení rozhodčího nálezu státním soudem nebo odmítnutí jeho výkonu.

Námítka částečné nepřislušnosti jsou poměrně časté, avšak naproti námitkám úplné nepřislušnosti nejsou zásadní překážkou rozhodčího řízení.

(b) Námitka úplné nepřislušnosti

V praxi dochází k námitkám úplné nepřislušnosti tam, kde je rozhodčí řízení zahájeno na základě rozhodčí smlouvy ve smyslu rozhodčí doložky. Námitka úplné nepřislušnosti poté, co strany uzavřely smlouvu o rozhodci (tj. smlouvy uzavřené poté, co již spor existoval) není z logiky věci příliš pravděpodobné.

Důvodem této námítka může být například tvrzení právnické osoby, že právnická osoba, která smlouvu podepsala je od ní odlišným subjektem, rozhodčí smlouva nebyla uzavřena písemně, nebo že celý předmět sporu nespadá do pravomoci rozhodčího soudu, protože není arbitrabilní. Rozhodnutí o úplné nepřislušnosti bude znamenat konec rozhodčího řízení.

7.5.2 Zásada pravomoc – pravomoc

Podle této zásady (známé jako „*Competence-Competence*“, „*Kompetenz-Kompetenz*“ nebo „*Competence de la competence*“), která je základním pravidlem upravujícím pravomoc

¹⁷⁸ Srov. např. Rozhodčí pravidla ICC, která ve svém čl. 19 připouští po sepsání tzv. „Terms of Reference“ uplatnění dalších žalobních bodů pouze se souhlasem rozhodčího senátu.

rozhodčího soudu, je rozhodce oprávněn rozhodovat o své vlastní pravomoci. Tato pravomoc rozhodců je považována za zásadu vlastní rozhodčímu řízení. Tuto pravomoc strany nemohou vyloučit.¹⁷⁹ Soud má v případě, že zjistí, že má být věc projednána před rozhodci, zastavit soudní řízení. Zásadu pravomoc-pravomoc můžeme nalézt téměř ve všech národních úpravách, v mezinárodních úmluvách i v řádech stálých rozhodčích soudů.¹⁸⁰ O rozšíření a významu této zásady se lze přesvědčit na příkladu Vzorového zákona UNCITRAL, který ve svém čl. 16 kromě zásady pravomoc-pravomoc obsahuje zároveň zásadu autonomie rozhodčí smlouvy.¹⁸¹ Jeho výslovné znění převzalo okolo padesáti států, a další zařadily alespoň zásadu pravomoc-pravomoc do svých právních řádů. Tato pravomoc rozhodců je v současných právních úpravách jen relativní. Spadá ovšem do kontrolních pravomocí státních soudů.¹⁸²

Vycházím-li z toho, že příslušnost rozhodce splývá s jeho pravomocí, rozhodce při posuzování své pravomoci posuzuje zároveň i svou příslušnost. K rozhodování o pravomoci rozhodčího soudu (rozhodce) dochází často základě námítky neplatnosti rozhodčí smlouvy (srov. kapitulu 5.6.1 této práce).

Rozhodci také přísluší pravomoc vykládat rozhodčí smlouvu, a posoudit jakékoliv předložené důkazy nezbytné pro posouzení námitek ohledně toho, zda určitý spor spadá do jejich pravomoci.¹⁸³

Právním základem zásady pravomoc-pravomoc je *lex arbitri*. Základ této pravomoci je tedy objektivní právo, nikoliv dohoda stran. Tato zásada vyvíjí účinky, které je možné rozdělit na: (i) pozitivní, jímž je pravomoc rozhodců rozhodnout o své pravomoci; a (ii) negativní, tj. skutečnost, že rozhodci nejsou jedinými a výlučnými soudci své pravomoci, ale jsou prvými.¹⁸⁴ Pozitivní účinek této zásady chrání pravomoc rozhodců pro případ, že spor je nejdříve předložen k rozhodnutí v rozhodčím řízení. Je-li však žaloba podána nejprve k řádnému soudu, rozhodčí řízení chrání před nadbytečnými zásahy ze strany státních soudů negativní účinek zásady pravomoc-pravomoc. Soud tedy může rozhodovat o pravomoci rozhodců teprve tehdy, pokud byla tato možnost dána předtím rozhodcům.

¹⁷⁹ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 113.

¹⁸⁰ Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 252 - 253.

¹⁸¹ Binder, P.: International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions, second edition, Sweet & Maxwell, London 2005, 143.

¹⁸² Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 113.

¹⁸³ Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ..., op. cit. sub 1, s. 251 - 252.

¹⁸⁴ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 113.

Ze zásady pravomoc-pravomoc vychází i ustanovení § 15 odst. 1 ZRR, podle kterého jsou „rozhodci oprávněni rozhodovat o své pravomoci.“ Tato zásada je rovněž obsažena v čl. V odst. 3 EÚ, podle něhož rozhodce nemá ustat v provádění řízení (s výhradou pozdějšího soudního přezkoumání) a je „oprávněn rozhodnout o své vlastní příslušnosti.“¹⁸⁵ Pokud je namítnuta nepřislusnost z důvodu neexistence, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy, musí být tato námitka uplatněna nejpozději při předložení námitek ve věci samé. Je-li namítána nepřislusnost z důvodu, že sporná otázka překračuje pravomoc rozhodců, musí být námitka uplatněna nejpozději v době, kdy bude v rozhodčím řízení sporná otázka překračující pravomoc rozhodců uplatněna. Rozhodci však mohou v případě, že považují příčinu opoždění za dostatečnou, připustit i opožděné uplatnění námítky nepřislusnosti (čl. V. odst. 1 EÚ). Rozhodnutí, kterým rozhodce zjistil opožděné uplatnění námítky může ještě přezkoumat soud (čl. V. odst. 2 EÚ). Nicméně, kromě rozhodování o pravomoci na základě námitek stran, mají rozhodci povinnost přezkoumat ex offio svou pravomoc a příslusnost dříve než začnou projednávat meritum sporu.¹⁸⁶

Rozhodce má tedy pravomoc rozhodnout, zda je dána jeho pravomoc ohledně určitého sporu, a na základě tohoto rozhodnutí pak buď v rozhodčím řízení pokračovat, nebo jej zastavit.

7.5.3 Vliv zásady autonomie rozhodčí smlouvy na zásadu pravomoc-pravomoc

Účinky zásady pravomoc-pravomoc je však nutné posuzovat v kontextu se zásadou autonomie rozhodčí smlouvy. Pokud některá strana podá námitku neexistence nebo neplatnosti hlavní smlouvy, podle zásady autonomie je i tak zachována pravomoc rozhodčího soudu. Rozhodčí smlouva tak i v případě, že rozhodci prohlásí hlavní smlouvu za neplatnou zůstává v platnosti a zůstává tak zachována i pravomoc rozhodců. V tomto konkrétním případě je tedy podstatné, že (i) rozhodci jednak mají pravomoc rozhodnout o své pravomoci, a (ii) rozhodčí smlouva je nezávislou smlouvou na smlouvě hlavní. Většina právních řádů, včetně těch států, jejichž právní úprava rozhodčího řízení vychází ze Vzorového zákona UNCITRAL,¹⁸⁷ obsahuje obě tyto zásady.

¹⁸⁵ Srov. též čl. 21 Rozhodčích pravidel UNCITRAL a čl. 6.2 Rozhodčích pravidel ICC.

¹⁸⁶ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení ..., op. cit. sub 5, s. 114.

¹⁸⁷ Článek 16 Vzorového zákona UNCITRAL.

Příkladem uplatnění zásady autonomie rozhodčí smlouvy při rozhodování o příslušnosti rozhodců může být rozhodnutí v případě *SNE v. Joc Oil*.¹⁸⁸ V tomto rozhodčím řízení mezi bermudskou společností (Joc Oil) a Sovětskou organizací zahraničního obchodu (SNE) byla namítnuta nepřislusnost z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy. Rozhodčí soud a následně i bermudský Vrchní soud rozhodl o neplatnosti hlavní smlouvy. Bermudský soud však nejenže potvrdil platnost rozhodčí smlouvy, která byla součástí této hlavní smlouvy, ale také pravomoc rozhodců rozhodnout mimo jiné o nárocích z bezdůvodného obohacení v tomto sporu. Na základě uvedeného lze uzavřít, že na základě rozhodčí smlouvy, která zůstane platná dle zásady autonomie vůle, může být stále zachována i pravomoc rozhodčího soudu.

7.5.4 Relativní negativní účinky zásady pravomoc-pravomoc

Negativní účinek zásady pravomoc-pravomoc je v českém právu relativní, neboť soud je oprávněn posuzovat platnost rozhodčí smlouvy. Soud se může rozhodnout, že buď řízení zastaví, přeruší nebo věc projedná.

Podle § 106 OSŘ soud řízení zastaví pouze k námitce žalovaného a pokud zjistí, že věc má být podle smlouvy účastníků projednána před rozhodci. Státní soud věc projedná, jestliže účastníci prohlásí, že na smlouvě netrvají, anebo jestliže zjistí, že věc nemůže být podle českého práva podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že rozhodčí smlouva je neplatná, popřípadě že vůbec neexistuje, nebo že projednání věci v řízení před rozhodci přesahuje rámec pravomoci přiznané jim smlouvou, anebo že rozhodčí soud odmítl se věcí zabývat.

Z ustanovení § 106 odst. 3 OSŘ dále vyplývá, má obecný soud povinnost přerušit řízení po dobu, kdy rozhodci rozhodují o své pravomoci. V případě, kdy rozhodci rozhodli, že není dána jejich pravomoc, soud v řízení pokračuje. Výhodou přerušování soudního řízení je, že pokud rozhodčí soud shledá, že nemá pravomoc spor rozhodnout, soud může pokračovat v přerušovém řízení. České právo tak vychází ze zásady pravomoc-pravomoc, tedy konkrétně tím, že dává již nominovaným rozhodcům možnost rozhodnout o své vlastní pravomoci.

Kontrola pravomoci rozhodčího soudu však probíhá v různých fázích řízení a účastní se jí rozhodci i státní soudy. Je ovšem pravdou, že někdy přichází soudní kontrola pravomoci

¹⁸⁸

Sojuznefteexport (SNE) v. Joc Oil Ltd in *Redfern A. and Hunter M.: Law and Practice ...*, op. cit. sub 1, s. 254-255; tento případ je citován také P. Rabanem, avšak zřejmě nepřesným překladem došlo k podstatnému významovému posunu, takže je zde uvedeno, že bylo rozhodnuto o neplatnosti rozhodčí smlouvy, in: *Raban, P.: Alternativní řešení ...*, op. cit. sub 62, s. 56.

rozhodčího soudu pozdě. Například pokud je rozhodčí smlouva neplatná, ale rozhodci rozhodnou o existenci jejich pravomoci, bude jedinou obranou žádost o zrušení rozhodčího nálezů. Bude tedy nutné vyčkat skončení rozhodčího řízení.

8. ZÁVĚREM

Z mezinárodního hlediska je rozhodčí řízení jako institut známo, právně zakotveno a široce využíváno ve všech vyspělých státech. Rozhodčí smlouva má v mezinárodním rozhodčím řízení zcela zásadní význam. Instituty rozhodčí smlouvy a pravomoci rozhodčího soudu jsou vzájemně provázány, a jeden bez druhého nemůže existovat. Pro posouzení pravomoci rozhodčího soudu bude třeba vycházet nejen z rozhodného práva, ale zároveň ze znění příslušné rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva je předmětem interpretace, kterou provádí sami rozhodci, je proto možné, že takový výklad se bude případ od případu lišit v závislosti na osobě, která ho provádí.

Domnívám se, že by strany měly důkladně zvážit a promyslet, který stát zvolí pro své rozhodčí řízení, a to z hlediska právní úpravy rozhodčího řízení v daném státě, i z pohledu přístupu ke koncepci *lex fori*, či zásadě pravomoc-pravomoc, jejichž uplatnění může být pro výsledek rozhodčího řízení podstatný vliv.

Podle místa konání rozhodčího řízení se zpočátku bude posuzovat zejména arbitrabilita, tedy zda je předmět sporu vůbec způsobilý stát se předmětem rozhodčího řízení dle práva státu, kde probíhá rozhodčí řízení. Rozhodčí řízení je ovládáno procesními normami fóra, od nichž je možné se odchýlit pouze v mezích, které samo *legis fori* připouští. Pravidlo, že přípustnost sporu k projednání před rozhodci je posuzováno podle norem fora je uplatňované většinou právních řádů, a také v České republice. Je nezbytné, aby se místo konání rozhodčího řízení nacházelo na území státu, podle jehož právního řádu bude spor arbitrabilní a umožní projednání a rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení. Místo konání rozhodčího řízení má vliv také na platnost rozhodčí smlouvy a pravomoc rozhodčího soudu.

Zásada pravomoc-pravomoc vyvíjí účinky, které zajišťují ochranu rozhodčímu řízení ve vztahu ke státním soudům. Rozhodce má užší pravomoc než soudce, zejména mu chybí pravomoc donucovací, což vyplývá i ze smíšené povahy pravomoci rozhodce.

Důležitou otázkou při sestavování mezinárodní rozhodčí smlouvy je volba práva. Strany by měly zvolit nejen právo rozhodné pro hlavní smlouvu, ale také pro rozhodčí smlouvu či procesní pravidla. Pokud strany rozhodné právo nezvolí, musí počítat s tím, že rozhodné právo bude určeno většinou podle kolizních norem *lex arbitri*, a strany pak mohou být i nepříjemně překvapeny tím, že dojde k aplikaci práva, které by samy nikdy nezvolily.

Pro mezinárodní obchodní arbitráž bude obecně vhodnější rozhodčí řízení institucionální, avšak rozhodčí řízení *ad hoc* také nejsou výjimkou. Sestavení konkrétní rozhodčí smlouvy bude složitější v případě rozhodčího řízení *ad hoc*, kde by měla být rozhodčí smlouva mnohem podrobnější. V tomto případě bych při formulaci rozhodčí smlouvy doporučila odkázat například na rozhodčí pravidla UNCITRAL. Vycházet lze z doporučovaných znění rozhodčích doložek běžně uveřejňovaných v odborné literatuře i na webových stránkách příslušných rozhodčích institucí. V této souvislosti bych chtěla znovu připomenout existenci „arbitrážních center“, která však nejsou stálými rozhodčími soudy, a rozhodně bych rozhodčí doložku obsahující odkaz na takové „centrum“ nedoporučila.

Tím, na co by tedy měla především být zaměřena pozornost, je zajištění toho, že jednou vyhotovená a podepsaná rozhodčí smlouva, je skutečně efektivním instrumentem, který přinese v současnosti, či budoucnosti vyřešení sporu v rozhodčím řízení.¹⁸⁹ V případě neexistence vynutitelné rozhodčí smlouvy nemůže být zahájeno rozhodčí řízení. V každém případě je velice důležité mít neustále na mysli, že soudy ve většině zemí odmítnou vynucovat rozhodčí smlouvu, nezáleží na tom, jak dobře připravenou a zamýšlenou, pokud není v písemné formě. Rozhodčí smlouvu je třeba formulovat tak, aby byla jasná, srozumitelná, a aby z použité terminologie vyplýval zřetelný závazek stran.

Současným trendem v mezinárodním rozhodčím řízení je stále větší tendence odpoutávat se od jednotlivých právních řádů a rozhodčí řízení tak „internacionalizovat.“ Je však otázkou budoucího vývoje, zda tento trend bude pokračovat, a jak zareaguje česká právní úprava i praxe, nebo zda naopak dojde ke změně a přetrvá tak tradiční teritoriální pojetí rozhodčího řízení.

Je také otázkou kdy, a zda vůbec, bude splněn jeden z hlavních cílů českého zákona o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, které lze vyčíst mimo jiné i z důvodové zprávy, a to, aby úprava rozhodčího řízení přinesla ulehčení soudnictví, a aby tedy soudy v občanském soudním řízení projednávaly a rozhodovaly méně věcí.

¹⁸⁹

Huleatt-James M. & Gould N.: International Commercial ..., op. cit. sub 49, s. 30;

Seznam zkratek

EÚ	Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži, č. 176/1964 Sb.
ICC	International Chamber of Commerce
NYÚ	Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, č. 74/1959 Sb.
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
op. cit.	<i>opere citato</i>
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
prof.	profesor/ka
RS ČSOPK	Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře
ŘÚ	Římská úmluva
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZRŘ	Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

1. Česká literatura

1.1 Knihy

Mothejzík, J., Steiner, V. a kol.: Zákon o rozhodčím řízení. Komentář. Praha: C.H.Beck, 1996

Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., Zunt, V.: Úvod do práva mezinárodního obchodu, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda 2003

Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, Doplněk, Brno 2004

Kučera, Z., Tichý L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama, Praha 1989

Raban, P.: Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, C. H. Beck, Praha 2004

Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná M.: Evropské mezinárodní právo soukromé, Masarykova Univerzita, Brno 2000

Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu. Masarykova univerzita v Brně, Brno 2004

Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. ASPI, Praha 2002

Růžička, K.: Mezinárodní obchodní arbitráž, PROSPEKTUM, Praha 1997

Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, 2. vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005

Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Linde, Praha 2002

1.2 Časopisecké publikace

Bělohlávek, Alexandr J.: Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem in Právní fórum, 2006, č. 3

Hlavsa, P.: Poznámky k rozhodčímu řízení (I. část) in Právní praxe v podnikání, 1995, č. 5

Pauknerová M.: Rozhodčí řízení ve vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva in Právní rozhledy 12/2003

Pecha, R.: K právní povaze rozhodčích nálezů. Bulletin advokacie, 2003, č. 5

Růžička K.: Volba práva in Právo a Podnikání, 1996, č. 1

Růžička, K.: Rozhodování vnitrostátních sporů v rozhodčím řízení – Česká a slovenská právní úprava in Právní rádce, 1998, č. 10

Růžička, K.: Institucionální rozhodčí řízení v mezinárodním obchodním styku in Právní praxe v podnikání, 1997, č. 9

Rozehnalová N.: Určení fora a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem. Bulletin Advokacie, 2005, č. 4

2. Zahraniční literatura

Binder, P.: International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions, second edition, Sweet & Maxwell, London 2005

Craig, W. Laurence, International Chamber of Commerce arbitration, 3rd edition, Oceana Publications

Huleatt-James M. & Gould N.: International Commercial Arbitration: A Handbook, 2nd edition, LLP Reference Publishing, London, Hong Kong 1999

Redfern, A. and Hunter, M.: Law and Practice of International Commercial Arbitration, Fourth edition, Sweet & Maxwell, London 2004

Tweedale, A. and Tweedale, K.: Arbitration of Commercial Disputes, International and English Law and Practice, Oxford University Press, Oxford 2005

3. **Judikatura**

Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd v. Al Trade Finance Inc (2001)

Nález Ústavního soudu České republiky IV. ÚS 174/02 ze dne 15. července 2002

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 10 Cmo 414/95 ze dne 15. listopadu 1995

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2153/99 ze dne 20. června 2000